

Gnosjö kyrkogård

Kulturhistorisk inventering och förslag till bevarandeplan
Gnosjö socken i Gnosjö kommun, Jönköpings län, Växjö stift

Gnosjö kyrkogård

Kulturhistorisk inventering och förslag till bevarandeplan
Gnosjö socken i Gnosjö kommun, Jönköpings län, Växjö stift

Jönköpings läns museums dnr: 2020-053

Rapport och foto: Charlotte Mårland

Grafisk mall: Anna Stålhammar

Tryck: Digital distribution

Jönköpings läns museum, Box 2133, 550 02 Jönköping

Tel: 036-30 18 00

E-post: info@jkpglm.se

www.jkpglm.se

Utdrag ur tryckta och ajourhållna ekonomiska kartor är återgivna enligt tillstånd:

© Lantmäteriet. Ärende nr MS2007/04833.

© JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM 2020

Innehåll

Inledning.....	5
Inventeringens uppläggning.....	5
Allmän kyrkogårdshistorik.....	6
Tre vanliga gravvårdstyper.....	8
Lagstiftning.....	9
Kulturmiljölag (1988:950).....	9
1 kap. Inledande bestämmelser.....	9
4 kap. Kyrkliga kulturminnen.....	9
Begravningslag (1990:1144).....	10
7 kap. Gravrätt.....	10
Gravrättens upphörande.....	10
Allmänna skötselråd.....	11
Gnosjö kyrka och kyrkomiljö.....	12
Kyrkogårdens historia.....	13
Beskrivning av kyrkogården idag.....	15
Allmän karaktär.....	15
Omgärdning.....	15
Ingångar.....	15
Vegetation.....	16
Gångsystem.....	16
Gravvårdstyper.....	16
Byggnader.....	16
Beskrivning av kvarter.....	17
Kvarter 1-2.....	17
Allmän karaktär.....	17
Gravvårdstyper.....	17
Kulturhistorisk bedömning och karaktär.....	18
Kvarter 3-4.....	18
Allmän karaktär.....	18
Gravvårdstyper.....	18
Kulturhistorisk bedömning och karaktär.....	19
Kvarter 5-9.....	19
Allmän karaktär.....	19
Gravvårdstyper.....	20
Kulturhistorisk bedömning och karaktär.....	20
Kvarter 10-19.....	21
Allmän karaktär.....	21
Gravvårdstyper.....	21
Kulturhistorisk bedömning och karaktär.....	21
Kulturhistorisk bedömning av kyrkogården i dess helhet.....	22
Att tänka på i förvaltningen av kyrkogården.....	23
Administrativa uppgifter.....	24
Tryckta källor och litteratur.....	24
Urval Kulturhistorisk värdefulla gravar.....	26
Kriterier vid kulturhistorisk bedömning.....	27
Klass 1.....	27
Klass 2.....	27

Utdrag ur digitala fastighetskartan.

Inledning

På uppdrag av Gnosjö pastorat har Jönköpings läns museum tagit fram föreliggande inventering och förslag till bevarandeplan för Gnosjö kyrkogård. Fältarbetet har genomförts under sommaren 2020. Resultatet har därefter diskuterats med uppdragsgivaren och sammanställts under hösten 2020.

Kyrkogårdar och begravningsplatser utgör en viktig del av landets kulturarv och deras kulturvärden regleras av kulturmiljölagen. Kulturhistoriskt värdefulla gravar kan också skyddas av begravningslagen. I första hand är det Svenska kyrkan som har ansvar för att förvalta detta kulturarv. Därför är det angeläget att kyrkogårdarnas kulturhistoriska värden kartläggs och preciseras. En viktig del av värdena ligger i äldre gravar och deras utsmyckning.

En bevarandeplan är ett kunskapsunderlag som är tänkt att vara till hjälp och vägledning vid vård, underhåll och förändringar på kyrkogårdarna. Planen kan även fungera som beslutsunderlag för länsstyrelse och stift vid handläggning av olika ärenden.

Inventeringens uppläggning

Rapporten omfattar en översiktlig historik över kyrkogården, en beskrivning med fotografier av de olika kvarteren och deras kulturhistoriska värden samt avslutningsvis en katalog över särskilt värdefulla gravar.

Arbetet har varit uppdelat i en fältdel med inventering och fotografering på kyrkogården samt en arkivgenomgång. De aktuella arkiv som gåtts igenom har varit aktuella kyrkoarkiv på Landsarkivet i Vadstena, Länsstyrelsen i Jönköpings läns arkiv, Antikvarisk-topografiska arkivet i Stockholm (kopior hos länsstyrelsen) samt Jönköpings läns museums arkiv. Utöver arkiv har uppgifter hämtats från aktuell litteratur, exempelvis hembygdslitteratur. De i rapporten redovisade arkivuppgifterna utgör en sammanfattning av genomgångna arkiv och ska inte ses som en komplett beskrivning av händelser i kyrkogårdens historia.

För kyrkogården har en sammanfattande kulturhistorisk bedömning gjorts där de kulturhistoriska värdena lyfts fram. Den kulturhistoriska bedömningen av kyrkogården i allmänhet har gjorts i samarbete med Länsstyrelsen i Jönköpings län. En kulturhistorisk bedömning är aldrig definitiv, utan kan vara föremål för omvärderingar. Vid bedömningen har hänsyn tagits till varje enskild kyrkogårds historia och egna värden, men också till värden i förhållande till andra kyrkogårdar i stiftet och övriga landet. Den övergripande kulturhistoriska bedömningen nämner i de flesta fall inte enskilda gravstenar, utan beskriver värden och karaktärsdrag i stort.

Inför planerade förändringar eller större underhållsåtgärder krävs i regel tillstånd från länsstyrelsen.

Rapporten avslutas med själva inventeringen av kulturhistoriskt

värdefulla gravplatser, vilken är avsedd att fungera som en bevarandeplan. De kriterier som använts för att bedöma gravarnas kulturhistoriska värden diskuteras vidare i katalogdelens inledning där de två klassningsnivåerna presenteras: *Klass I. Mycket värdefulla* och *Klass II. Värdefulla*. Gravarna och deras utsmyckning redovisas i tabellform med text och fotografier samt på en gravkarta.

Fältarbete och rapport har utförts av antikvarie Charlotte Mårland vid Jönköpings läns museum under 2020. Vid urvalet av kulturhistoriskt värdefulla gravar har samråd förts med pastoratet/församlingen.

En av länders få bevarade kyrkobalkar finns i Brands-torp i Habo kommun.

Allmän kyrkogårdshistorik

I stort sett alla våra landsortskyrkogårdar är jämnåriga med den första kyrkan på platsen och i de flesta fall medeltida. Efter flera hundra år av obruten kontinuitet är de ännu i bruk. Från medeltidens kyrkogårdar finns dock väldigt litet bevarat. De viktigaste förändringarna som kristendomen införde gällande våra begravnings seder är att platsen för begravingarna skulle vara vigd och inhägnad. Den medeltida inhägnaden kunde bestå av en stenmur, men vanligare var att den var uppförd av timmer, bogårdsbalken, som ibland kunde vara manshög. Till den typiska bilden av en medeltida inhägnad kyrkogård hörde även stigluckan, som både hade en symbolisk och praktisk funktion som port till den vigda jorden.

Den medeltida kyrkogården saknade ett tydligt system med gångar och kvarter. Man gravsätte folk efter deras gårds- eller bytillhörighet i grupperingar med olika form, vilket var en förkristen sedvänja. Det var ovanligt att man satte en vård över graven. Gravar markerades istället endast av en jordhög. Om en vård trots allt sattes upp var den vanligen av trä, men sten eller smide förekom undantagsvis. Det var också vanligt att man använde sig av kyrkogården även på ett nyttobetonat sätt, där exempelvis hö kunde bärgas.

Den medeltida kyrkogårdens utformning levde kvar väldigt länge, och påminde mest om en äng med små gravkullar och enstaka spridda vårdar. I stort sett börjades förnyelsen under tidigt 1800-tal, men ännu vid sekelskiftet 1900 hade många landsortskyrkogårdar kvar den ålderdomliga ängskaraktären. Förnyelsevägen började i städerna genom nya bestämmelser om externa begravningsplatser. Gravsättningar på stadskyrkogårdarna förbjöds av hygieniska skäl och i stället skulle friliggande begravningsplatser förläggas utanför städerna. Denna process inleddes på 1780-talet och en tydlig kunglig förordning från 1815 angav att begravingar innanför stadskärnan måste upphöra och att begravningsplatser – utan andra kyrkobyggnader än t ex gravkapell – skulle anläggas utanför stadsområdena. År 1805 beslutades dessutom att staten genom sin myndighet Överintendentsämbetet skulle ansvara och

Den förindustriella kyrkogården var en ängsmark med endast få vårdar av beständigt material. Här har karaktären blivit bevarad på Ornunga gamla kyrkogård, Vårgårda kommun.

ha överinseende över att kyrkogårdar och begravningsplatser blev prydligt och hälsosamt anlagda.

Runt om i landet anlades många begravningsplatser precis utanför stadskärnorna under de första decennierna av 1800-talet. De anlades med symmetriska gångsystem och kvartersindelningar, trädplanteringar för att förbättra luftkvaliteten och stenmurar med smidesgrindar. I de arkitektoniskt anlagda begravningsplatserna exponerades vissa gravar tydligare än andra. Att begravas utifrån vilken gård eller by man tillhörde ersattes nu av kategorierna köpegravar respektive allmänna gravar. Detta var en social indelning där de som ville och hade förmåga att köpa sin gravplats både fick en större sådan för hela sin familj och en bättre placering utmed gångar eller nära entréerna. Köpegravarna anlades ofta med grusbäddar och stenramar och senare även häckomgärdningar. Andra begravdes kostnadsfritt utmed den så kallade allmänna linjen. Där gravsattes man tätt i en kronologisk ordning allt eftersom dödsfallen inträffade. Man begravdes således oberoende om ens man eller hustru eller övrig familj låg på annan plats. Gravvårdarna var oftast små, oansenliga och inte särskilt varaktiga. Indelningen av kyrkogården mellan köpegravsområde å ena sidan och allmänt område å den andra speglade ett socialt uppdelat samhälle.

Trädkransen utefter kyrkogårdens yttre begränsningar introducerades först på städernas begravningsplatser, men nådde under 1800-talets slut även allt fler landsortskyrkogårdar. Då introduceras också de typiska sorgeträden med ett hängande växtsätt. I början av 1900-talet planlades även kyrkogårdarna på landsorten i kvarter med symmetriskt lagda gångar, grusbäddar på gravarna och välklippta häckar eller stenramar runt om.

På 1920-talet började en ny typ av begravningsplats att anläggas: skogskyrkogården. Dessa präglas av friväxande och naturligt förekommande träd, såsom gran, tall och björk. I begränsad omfattning används planterade och kultiverade träd. En av de tidigaste i landet var skogskyrkogården i Skillingaryd från 1922.

Vid 1900-talets mitt var kyrkogårdarna särskilt utvecklade, men nu inleddes en period av förenkling och rationalitet. Företeelsen med allmänna linjen levde kvar till mitten av 1900-talet, men upphörde officiellt 1964. Samtidigt började man av rationella skäl ta bort stenramar, häckomgärdningar och grusbäddar för att ersätta det med mer lättskötta gräsmattor. Den sociala utjämningen av ståndssamhället avspeglades på kyrkogårdarna genom allt mer enhetliga gravvårdar utan titlar och oftast i ett liggande format.

Från och med 1980-talet blev gravvårdarna återigen mer individualiserade. Idag ser vi en mångfald olika former på gravstenar från liggande naturstenar till mer fantasifullt utformade vårdar. Den ökade individualiseringen under 1900-talets slut speglas också genom de många olika begravningsformer som idag erbjuds.

Åsenhöga ödekyrkogård (Gnosjö kommun). På denna kyrkogård är mycket av den ålderdomliga, ängsliknande karaktär, som varit vanlig i äldre tid bevarad.

Det var i regel mer attraktivt att begravas på den södra delen av kyrkogården än den norra, som upplevdes vara olycksbringande. Ofta är kyrkan därför placerad med dragning mot norr för att skapa större ytor på den södra sidan. Detta flygfoto från 1940-talets slut visar att den södra delen av kyrkogården i Hylletofta var mer ianspråktagen än den norra, till höger. Foto JLM.

Bråneryds begravningsplats, invigd 1958, nära Huskvarna representerar det välordnade, där jämlikheten betonas på bekostnad av individualismen.

På de mer påkostade köpegravarna var både gravvård och inhägnad omsorgsfullt utformade. Här ett exempel från Norra Solberga kyrkogård i Nässjö kommun.

Ovan: På kyrkogården i Ingatorp (Eksjö kommun) kan man uppleva den allmänna linjens gravområde med små anspråkslösa vårdar tämligen intakt. Nedan: Ett exempel på en gravvård från 1960-talet på begravningsplatsen i Aneby.

Förutom kistbegravning och urngravar med personliga vårdar, erbjuds också exempelvis minneslundar för aska som grävs ner anonymt utan plats för namn, men med gemensam plats för blommor. Ett annat alternativ är askgravlundar, där den plats var och en begravts på markeras.

Tre vanliga gravvårdstyper

Det finns en stor variation vad gäller gravvårdarnas utformning. Före industrialismen och det sena 1800-talet användes ofta så kallade gravbräddor för att markera en grav. Vårdar av mer beständiga material som sten och metall var ovanliga och ofta förbehållna samhällets övre skikt. Prästen eller en adelsman inom socken kunde begravas i kyrkan eller nära koret och där erhålla en påkostad gravvård.

Under industrialismen utvecklas en riklig flora av olika gravmarkeringar med olika form och av olika material, främst sten. Här presenteras tre typer som är särskilt vanliga.

Från det sena 1800-talet fram till 1920-talet var det vanligt att köpegravar förseddes med påkostade vårdar med stående format. Det kunde vara högresta bautastenar, obelisker och liknande. Dessa vårdar restes ofta över samhällets övre skikt och inte sällan är de försedda med både titel, namn, årtal, hemvist och ett bibelcitat. Vårdar av denna typ är ofta påtagligt karaktärskapande och betydelsefulla i kyrkogårdsmiljön. De kan också ha ett konstnärligt värde.

I kontrast till de mer påkostade gravvårdarna finns de mindre stenarna, som restes inom den allmänna linjen. Dessa har ofta en rektangulär form utan utvecklad utsmyckning. Texten är ofta lakonisk – förnamn, ofta men inte alltid efternamn, hemvist och årtal. Dessa enkla vårdar är i sig inte iögonfallande, men berättar ändå om en viktig del av det äldre gravskicket och samhällets hierarkiska organisation.

Tiden efter andra världskriget medförde en långtgående förenkling av gravvårdarna, som samtidigt skapade en likriktning. Stenarna tillverkades maskinellt och det fanns ofta en standardiserad uppsättning symboler som kunde tillföras och kombineras. Kyrkogårdsmiljöer som domineras av dessa stenar kan naturligtvis också ha ett kulturhistoriskt värde, men då är det i regel inte de enskilda vårdarna som är intressanta utan snarare helheten.

Lagstiftning

Kulturvärden på kyrkogårdar skyddas såväl i kulturmiljölagen som begravningslagen. Här nedan följer utdrag som har bäring på förvaltningen av kyrkogårdarnas kulturvärden.

Kulturmiljölagen (1988:950)

1 kap. Inledande bestämmelser

1 § Det är en nationell angelägenhet att skydda och vårda kulturmiljön.

Ansvar för kulturmiljön delas av alla. Såväl enskilda som myndigheter ska visa hänsyn och aktsamhet mot kulturmiljön. Den som planerar eller utför ett arbete ska se till att skador på kulturmiljön undviks eller begränsas.

Bestämmelserna i denna lag syftar till att tillförsäkra nuvarande och kommande generationer tillgång till en mångfald av kulturmiljöer. Lag (2013:548).

4 kap. Kyrkliga kulturminnen

1 § Kulturhistoriska värden i kyrkobyggnader, kyrkotomter, kyrkliga inventarier och begravningsplatser är skyddade enligt bestämmelserna i detta kapitel.

Begravningsplatser

11 § I vården av en begravningsplats skall dess betydelse som en del av vår kulturmiljö beaktas. Begravningsplatserna skall vårdas och underhållas så att deras kulturhistoriska värde inte minskas eller förvanskas.

12 § Begravningsplatser enligt detta kapitel är sådana områden eller utrymmen som avses i 1 kap. 1 § begravningslagen (1990:1144). Bestämmelserna om begravningsplatser omfattar också sådana byggnader på begravningsplatsen som inte är kyrkobyggnader samt fasta anordningar såsom murar och portaler. Lag (1990:1146).

13 § I fråga om en begravningsplats som anlagts före utgången av år 1939 krävs tillstånd av länsstyrelsen

1. för att utvidga eller på något annat sätt väsentligt ändra begravningsplatsen,
 2. för att där uppföra någon ny byggnad eller fast anordning eller riva eller väsentligt ändra befintlig byggnad eller fast anordning.
- Länsstyrelsen får ställa de villkor för tillståndet som är skäligen med hänsyn till de förhållanden som föranleder ändringen. Villkoren får avse hur ändringen skall utföras samt den dokumentation som behövs. Lag (1999:304).

Väsentliga förändringar kan innebära till exempel ändring av omgärdning, trädplanteringar, större omplaneringar av gravkvarter, ändringar i gångsystem och dess beläggning och nya beläsningsinstallationer.

En del gravvårdar som inte är i bruk och förvaras i kyrkan kan ha ett kulturhistoriskt värde. I så fall kan det vara aktuellt att föra in dem i kyrkans inventarieförteckning. Gravbrädor från Askeryds kyrkogård.

Begravningslag (1990:1144)*7 kap. Gravrätt*

Gravanordningar m.m.

25 § Gravplatsen får förses med gravanordning, om det inte strider mot vad som är avsett att gälla för den del av begravningsplatsen där gravplatsen är belägen.

26 § Gravrättsinnehavaren bestämmer gravanordningens utseende och beskaffenhet. Detsamma gäller gravplatsens utsmyckning och ordnande i övrigt. Upplåtaren får dock besluta de begränsningar i gravrättsinnehavarens bestämmanderätt som är nödvändiga för att tillgodose en god gravkultur.

Gravrättens upphörande

37 § Om en gravanordning har tillfallit upplåtaren och den är av kulturhistoriskt värde eller av något annat skäl bör bevaras för framtiden, ska upplåtaren om möjligt lämna kvar den på gravplatsen.

Om gravanordningen ändå måste föras bort från gravplatsen, ska den åter ställas upp inom begravningsplatsen eller på någon annan lämplig och därtill avsedd plats. Ytterligare föreskrifter om hänsynen till kulturmiljöarbetets intressen finns i kulturmiljölagen (1988:950). Lag (2013:552).

Ibland uppstår frågan om ansvar och skydd för en enskild gravvård. Så länge gravrätten inte gått ut ägs gravvården m.m. av gravrättsinnehavaren. När gravrätten gått ut övertas ansvaret av upplåtaren, vilket oftast är pastoratet. Om gravvården således står kvar på den tillhörande graven ger begravningslagen ett skydd. Om gravvården däremot flyttas till en annan plats på kyrkogården eller förvaras i kyrkobyggnaden kan det vara aktuellt att föra in den i kyrkans inventarieförteckning.

Allmänna skötselråd

Grunden för skötseln av kulturhistoriskt värdefulla gravvårdar är att de inte skadas, utan ges en så lång livslängd som möjligt. De förebyggande åtgärderna är väsentliga och kan motverka uppkomsten av skador genom till exempel mekanisk åverkan, biologisk påväxt och väder.

Vid rengöring och reparation av vårdar av mjukare bergarter (kalk- och sandsten) och järn som är över 100 år gamla bör konservator för sten respektive metall kontaktas för rådgivning eller åtgärd.

En orsak till skador är mekanisk åverkan genom trädgårdsfordon och andra redskap. Varsamhet vid gräsklippning minimerar risken för sprickor och bortfall av material.

En annan orsak är nederbörd och biologisk påväxt av lavar, alger och mossor. Dessa gynnas av att en sten står skuggigt och fuktigt. Liggande hållar och stående vårdar av mjuk bergart som kalk- och sandsten är särskilt känsliga för vådrets makter. På vintern tränger fukt in i sprickor och vidgar dessa och spränger till slut bort stenmaterial. Detta kan på sikt helt radera ut en inskription eller relief. Därför är det viktigt att hålla till exempel hållar rena från löv och grenar. Känsliga vårdar och hållar av hög ålder kan med fördel ges en skyddsklädsel eller täckning permanent eller under vinterhalvåret för att motverka frostsprängning.

Vårdar och gravstaket av järn är en kategori för sig, som kräver kontinuerligt underhåll. Vid ommålning befrias metallen från rostbeläggning med stålborste. Därefter grundas järnet med mörja och slutstrykes med linoljefärg. Lagningar bör anföras åt hantverkare eller konservator med erfarenhet av järnslagningar.

Rostande förankringsjärn och dubbar är en annan vanlig orsak till skador. När järnet rostar och utvidgar sig så sprängs stenen. Ett viktigt arbete är därför utbyte av beslag och dubbar av järn mot rostfritt stål.

Rengöring av vårdar kan ha olika syften. Ofta sker det i första hand av estetiska skäl. Som regel bör den på kulturhistoriskt värdefulla vårdar vara motiverad av hänsyn till att påväxt riskerar stenens fortbestånd (kalk- och sandsten) eller för att förbättra förståelsen av objektet och kunna tolka och uppleva inskriptioner eller utsmyckningar. Enklare rengöring kan göras med ljummet vatten med liten tillsats av såpa eller diskmedel och med mjuka borstar som inte repar. Lämplig tid för detta är tidig vår och sen höst då exempelvis lavar är mer aktiva och mjuka då. Vårdar av hårdare bergarter som granit kan rengöras med högtryckstvätt, men endast där inte förgyllning och dekorationer kan skadas. Vårdar med mycket högt kulturhistoriskt värde och påtaglig skadebild (pågående bortfall av stenmaterial eller sprickor) bör rengöras av konservator.

Marschaller och stearinljus kan avsätta sot eller stänk på gravvårdarna. Detta kan förebyggas genom att exempelvis använda lämpliga hållare.

Biologisk påväxt, troligen rödalger, på en gravvård på Villstads kyrkogård i Gislaveds kommun.

Kalksten har en förmåga att spjälka sig och spricka. Denna sten på Forserums kyrkogård i Nässjö kommun kräver insatser av en stenkonservator.

kyrkogården ligger prästgården från 1920 med gul locklistpanel samt tegeltäckt sadeltak med valmad spets och frontespis. En liten asfalterad parkering finns i anslutning till gamla kyrkogårdens norra ingång.

Kyrkogårdens historia

Den ursprungliga sockenkyrkan var en sannolikt medeltida timmerkyrka. Kyrkogårdens torde tidigt ha anlagts kring densamma. Kyrkan brann 1717 och ersattes av en ny träkyrka på samma plats. Kyrkogården var vid denna tid närmast kvadratisk till sin plan och hade i väster en ingång med timrad stiglucka. Vid okänt tillfälle omgärdades kyrkogården med en stenmur. 1843 började frågan om en ny större kyrka att dryftas, men en ny kyrka stod ej klar förrän 1885. Denna lades på höjden väster om kyrkogården och gamla kyrkan revs.

1902 tillsattes en kommitté för kyrkogårdens utvidgande och förskönande. 1909 antog denna ett förslag av Joh. Hallmén, Värnamo, till utvidgning. Denna kom att genomföras under kommande år. Kyrkogårdens yta fördubblades genom en utvidgning åt söder och ett fåtal meter åt öster. De gamla stenmurarna revs och stenen återanvändes till stödmurar i norr, öster och söder. Mot landsvägen i väster uppsattes ett gjutjärnsstaket. För symmetriens skull flyttades ingången till västra sidans mitt. Kyrkogården indelades i fyra lika stora kvarter, åtskilda av två korsande, raka grusgångar. I gångarnas skärning och runt hela kyrkogården planterades lind och alm. Längs kyrkogårdens insidor utlades grusade enskilda gravar med häckinramning. Enskilda gravar med grusbädd kom även att uppta de båda västra kvarteren (1 och 2) och sedermera även större delen av det nordöstra (4). Sydöstra kvarteret (3) utgjorde allmänna linjen. 1936 infördes ordningsstadga för kyrkogården. I denna angavs att nya vårdar ej fick överstiga 1 meter i höjd och ej heller ha polerad yta.

På 1940-talet föranledde den kraftiga befolkningsökningen en ny utvidgning av kyrkogården. Ett första förslag som gick ut på en östlig utvidgning fick avslag från länsarkitekt Malte Erichs, vilken remitterade ärendet till distriktsarkitekt Hugo Bolker, Värnamo. Det nya förslaget som godkändes 1946 innebar en utvidgning åt norr med tillvaratagande av de befintliga naturförhållandena. Kyrkorådet fann dock ingen entreprenör utan utförde arbetet i egen regi 1951 under ledning av den lokale grundläggaren Karl Svensson. Längs landsvägen anlades en stenmur och planterades en rad av lindar. Mot sjön lades en stödmur. Centralpunkt på nya kyrkogården blev ett där befintlig berg på vars krön restes ett stort kors av fyrkantsjärn. Runt berget ordnades blomsterplanteringar av trädgårdsarkitekten Julius W. Cox, Floda. En befintlig nivåskillnad utnyttjades för att inrymma bårhus och redskapsbod. Gravkvarteren besåddes i sin helhet med gräs och gravramar av sten

Kyrkogården före utvidgningen med fyra kvarter, de två närmast sjön har små gravvårdar rån allmänna linjen.

Flygfotografi 1935, JLM.

Kyrkogården efter utvidgningen med den kilformade mellersta kyrkogården. Den gamla kyrkogården täcktes vid mitten av 1960-talet av grusgravar.

Flygfotografi 1964, JLM.

förbjöds. Vårdarna fick ej överstiga en höjd av 1 meter och fick ej heller vara av polerad svart granit som på gamla kyrkogården. En yta väster om berget med för hög berggrund togs tillvara för urngravar.

1972 var kyrkogården på nytt i det närmaste fullbelagd. En ny kyrkogård norr om kyrkan och berget vid f.d. skolan projekterades av trädgårdsarkitekt Ragnar Ekstedt, Växjö, och kom till utförande 1974. Denna knöts samman med kyrkan av en processions- och körväg väster om berget, det sistnämnda behölls i "vildparkstil". I samma syfte sparades några fritt växande björkar och ekar på själva kyrkogården. Mot landsvägen anlades en stödmur och mot prästgårdens trädgård i norr en "smålandsgärdesgård" vilken ersatts av ett trästaket. Gångarna utlades symmetriskt med en öst-västlig huvudaxel, i vars västra ände restes ett träkors. Gravarna lades i gräs utan inramning. 1990 tillkom en minneslund i den utspärade björkdungen. För ritningarna stod trädgårdsarkitekt Lennart Lundberg, Uppsala, och för entreprenaden NCC, Jönköping. 1991 utbyttes gjutjärnsstaketet längs gamla kyrkogårdens västra sida mot ett fjädrande stålräcke, en s.k. Kolsvabalk", med anledning av flera trafikolyckor. Sedan vägen nu avstängts för genomfartstrafik har gjutjärnsstaketet återuppsatts.

Beskrivning av kyrkogården idag

Allmän karaktär

Kyrkogården består idag av två delar separerade av vägen. Öster om vägen ligger den gamla kyrkogården i söder och en utvidgning från 1951. Väster om vägen ligger en utvidgning från 1974.

Den gamla kyrkogården fick sin utsträckning 1909. Den har en rektangulär plan – något avfasad i sydost – med fyra lika stora, rektangulära kvarter. Dess norra hälft utgör den äldsta delen där den gamla träkyrkan stod fram till 1885, platsen för denna går ej längre att avläsa. Terrängen sluttar svagt ned mot sjön i öster. Den gamla kyrkogården omfattar kvarter 1–4.

Utvidgningen från 1951 ligger direkt norr om den gamla kyrkogården. Den har en trapetsoid plan med asymmetrisk uppbyggnad, vilken till stor del bestäms av det uppskjutande bergskränet i områdets mitt. Kvarteren har en stram utformning av likformade vårdar i grupperingar. Utvidgningen från 1951 omfattar kvarter 5–9. Bårhus och redskapsbod är ingrävda i branten sydväst om berget.

Utvidgningen från 1974 har en kvadratisk plan med symmetrisk indelning. En huvudgång separerar kyrkogården i en nordlig och sydlig del.

Omgärdning

Kyrkogårdens äldre del omges vid alla sidor utom den västra av låga stödmurar av kallmurad marksten, anlagda 1909–10. I väster och söder löper ett svartmålat gjutjärnsstaket från 1909–10, i väster förnyat i sen tid.

Längs den västra sidan av utvidgningen från 1951 sträcker sig en 1–1,5 meter hög och 0,5 meter bred kallmur från 1951 av tuktad granit i jämna skift. Muren är avtäckta med huggna granithällar. I öster är en kallmurad stödmur av tuktad granit. Mellan gamla och nya delen löper en häck med två öppningar och granittrappa.

Utvidgningen från 1974 har avgränsas längs vägen av en ca 1 meter hög stödmur av kilad, tuktad och fogad granit i ojämna skift. I norr avgränsas kyrkogården av ett trästaket mot prästgårdstomten.

Ingångar

Den äldre kyrkogårdens ingång är placerad mitt på västra sidan. Grindpartiet från 1909–10 är något indraget och har en smidd pargrind av bandjärn mellan räfflade gjutjärnskolonner. Utvidgningen från 1950-talet har en huvudingång som är placerad mitt för den närmast samtida trappan upp till kyrkplanen. Även denna ingång är något indragen och kantas av stolpar av huggen kallmurad granit avtäckta med hällar. Grindarna är avhängda, vilket även gäller ingången från parkeringen i norr med sina enkla trästolpar. Utvidgningen från 1974 har i likhet med de övriga delarna en huvudingång placerad i mitten vilken här flankeras av två mindre öppningar. Alla har strama koppargrindar, den mittersta tvådelad och med årtal 1974.

Den äldsta delen av kyrkogården präglas av köpegravarna med häckomgärdade grusgravar. Vårdarna har varierande utförande och avspeglar de rådande idealen.

Den mellersta kyrkogården från 1950-talet har ett stramt och likartat uttryck, där olika områden har en given gestaltning med hällar eller resta vårdar i ett visst format.

De äldsta vårdarna är flyttade till den gamla kyrkogårdens östra del. Här finns enkla handhuggna granitflisor så väl som parstenar i sandsten med längre inskriptioner och lokalt tillverkade gjutjärnsvårdar.

Den södra utvidgningen från 1974 rymmer det samtida gravskickets olika former, här finns bland annat minneslunden och det multikulturella kvarteret med buddistiska och muslimska gravar.

Vegetation

Runt kyrkogårdens äldre del finns en trädkrans av hamlad alm och lind. På den gamla kyrkogården saknas enstaka träd och luckor bildas därmed. Träd har även markerat huvudgången på den gamla kyrkogården, enstaka träd saknas även här och bryter därmed upp intrycket. En rad av hamlade lindar sträcker sig längs västra sidan av 1950-tals utvidgningen. Längs sidan mot sjön växer en häck av lind. De hamlade träden finns även på 1970-talsutvidgningen och utgör därmed en sammanbindande länk mellan kyrkogårdens olika delar.

Gångsystem

Huvudgångarna på samtliga tre delar av kyrkogården är idag asfalterade. På den äldsta delen finns intakta grusgångar inom grusgravskvarteren och på 1970-tals utvidgningen är gången till minneslunden belagd med gatusten.

Gravvårdstyper

Kyrkogården kan uppvisa gravkonst från 1600-talet fram till idag. De äldsta från 1600- och 1700-talen är nödtorftigt tuktade, resta granithällar och mer konstfullt huggna sandstensvårdar med inskription i relief. De är uttryck för den lokala gravkonsten innan dess försvinnande i och med industrialiseringen. Några exempel finns på den tidiga industrialismens gjutjärnsvårdar från 1800-talet. Från förra sekelskiftet finns resliga gravvårdar, vanligtvis av polerad svart granit, sin tids statusmarkörer på kyrkogården. Med bestämmelserna om maximihöjd på vårdar 1936 fick dessa en annan form, låg och rektangulär. Ofta gavs de klassiserande drag med tempelgavel och kolonner. En stor del av de enskilda gravarna har bevarat sin grusbädd, kombinerad med måbärshäck eller stenram. Under efterkrigstiden blev vårdarna enklare i sina former samt mer och mer uniforma. Grusbäddarna ersattes av gräs. Detta tar sig ett nästan extremt uttryck på utvidgningen från 1951. Mått, material och form på vårdarna är i det närmaste identiska, med små variationer. Opolerad grå och röd granit samt marmor är de material som använts. Många av vårdarna, däribland alla i marmor, har kors och bokstäver av koppar. De senaste tjugo åren har variationerna i form blivit större, men måtten är ungefär desamma. En spirande individualism hos enstaka gravvårdar kan skönjas på nya kyrkogården där en högre grad av variation i gravvårdarnas utformning förekommer.

Byggnader

Bårhus och redskapsbod från 1951 är ingrävda i backen, under ingången till kyrkogårdens norra hälft. Väggen är klädd med granitkvader och kröns av ett smidesräcke. De båda portarna bär kopparplåt med dekorativa handtag och nitar.

Beskrivning av kvarter

Kvarter 1–2

Allmän karaktär

Båda kvartererna har tre nord-sydliga, dubbla gravrader. Alla utom den östliga är helt i grus. Den östliga raden i kvarter 1 har en rygghäck av måbär. Mot murpartierna i norr och söder är även var sin smal remsa med gravar i gräs. Mellan gravraderna och längs staketet i väster löper smala grusgångar.

Gravvårdstyper

Det rör sig uteslutande om enskilda gravar, övervägande familjegravar. Alla utom de i östra raden samt längst i norr och söder är täckta med fint grus med stort inslag av kvartsit. Tidigare har detta gällt för alla. Gravarna längs vägen i väster omgärdas av måbärshäckar medan de övriga inhägnas av smala stenramar i samma material som vårderna. Ett undantag utgör inramningen till fabrikör Hylténs grav från 1934 med kopparrör mellan granitpollare. Vårdbeståndet är blandat, men domineras av mellan- och efterkrigstidens låga rektangulära typer och med stenramen samkomponerade gavelformer. Svart granit är det mest förekommande materialet. Från decennierna kring 1900 finns ett antal högresta bautastenar och obelisker samt andra former. De mest påkostade vårdarna återfinns i raden mot vägen, vilken var den mest välexponerade platsen med högst status. Den äldsta vårderna på ursprunglig plats är ett gjutjärnskors från 1880, av en typ som har tillverkats vid Häryds bruk.

Flera av de äldre vårdarna har en påtagligt individuell utformning. Här märks främst bautastenen från 1894 över socknens son, konstnären och riddaren av Vasaorden Sven Morin (död 1813), med bronsplakett och kopparhuv. Morin har utfört flera inredningar i kyrkorna i Västbo och Mo härader. Särpräglad är även den stora vårderna över fabrikör J.M. Bauréus (grundare av Bårebo Metallvarufabrik) med porträttrelief av denne. På en vård från 1904 återfinns den i sammanhanget klassiska Thorvaldsenbiskvin "Natten". Titlar är vanligt förekommande på vårdarna: hemmansägare, lantbrukare, fabrikör, industriidkare, smedmästare, nämndeman, disponent, bruksförvaltare, stations-föreståndare, klockare, organist, folkskollärare, handlande, kyrkovärd, urmakare, banväktare, byggmästare, kyrkovaktmästare, målaremästare, mekaniker. Kyrkogårdens enda prästgrav är ett svart granitkors från 1939. Endast ett fåtal vårdar finns från tiden efter 1950. Längs kyrkogårdsmuren i söder står två rader med musealt uppställda äldre vårdar. 16 stycken är resta, föga tuktade granitflisor från 1662 till 1768 med endast årtal och initialer. Fyra stycken från 1683–1808 är av finhuggen sandsten med inskription i relief och profilerade krön, alla utom en är s.k. parstenar. Elva vårdar från 1845–1925 är av gjutjärn, några bevisligen från Häryds bruk, över vars ägare en av dem rests. Åtta stycken har korsform.

Köpggravarna dominerar den gamla kyrkogårdens södra kvarter i anslutning till vägen.

Vården över konstnären Sven Morin är både reslig och har en ovanlig utformning med kopparhuv.

I öster finns de äldsta gravvårdarna uppställda i ett musealt kvarter.

Kulturhistorisk bedömning och karaktär

Kvarter 1 och 2 är utpräglade köpegravskvarter med en välbevarad karaktär från 1900-talets första hälft. Båda kvartererna präglas av en sammanhängande yta med rader av grusgravar och grusgångar. Gravarna omgärdas i kvarterens mitt av stenramar och i raderna mot vägen i väster av häckar. Detta ger ett sammanhållet intryck och utgör kvarterens främsta kulturhistoriska värde. Endast ett fåtal landsbygdskyrkogårdar i länet har så pass intakta gruskvarter. Det varierade vårdbeståndet från 1800-talets slut och 1900-talets första hälft speglar gravkonstens och samhällets utveckling under denna tid. Det är i de välexponerade raderna mot vägen som de mest påkostade gravarna återfinns med titlar som fabrikör, stationsinspektör, industriidkare och bruksinspektör. Den stora mängden titlar ger en bild av Gnosjös förvandling från fattigt bondesamhälle till industriellt centrum under början av 1900-talet. De musealt uppställda äldre vårdarna i söder besitter var för sig ett mycket högt kulturhistoriskt värde. 1600- och 1700-talsstenarna vittnar om lokal gravkonsttradition innan industrialismen medan gjutjärnsvårdarna kan kopplas samman med bygdens järnbruk.

Kvarter 3–4

Allmän karaktär

Kvarter 3 och 4 har en mer sammansatt karaktär, delvis med ett förflutet som allmän linje. De består huvudsakligen av nord-sydliga gravrader, i 3 uteslutande vända mot öster. Raderna i 4 är dubbla och den mellersta av dessa utgörs helt av grusgravar, kantad av grusgångar. I norra änden av 4 är en öst-västlig dubbel rad av grusgravar. Längs östra kyrkogårdsmuren sträcker sig en gravrad som tidigare varit i grus.

Gravvårdstyper

Gravvårdsbeståndet består nästan uteslutande av låga vårdar från mellan- och efterkrigstiden, varav endast ett fåtal är yngre än 1950. Svart granit är vanligaste materialet. De väl sammanhållna grusgravarna i kvarter 4 är överlag familjegravar från 1930- och 40-talen, vilket även gäller för de nu gräsbesådda gravarna längs östra kyrkogårdsmuren, ursprungligen inramade av häckar. De kvarvarande grusbäddarna omges av smala stenramar i samma material som vårdarna. Bland titlarna hos dessa vårdar finns några fabriker, en organist och folkskollärare samt några hantverkare. De fåtaliga titlarna inom kvarter 3 utgörs av hemmansägare, maskinist, metallarbetare, gjutare. I kvarter 3 och i östra raden av 4 finns några rester av allmänna linjen från 1919-32 och 1937-44. Det rör sig om ca 19 vårdar, vanligen plattor eller småskaliga resta stenar. Titlar är ovanliga. Från 1914 finns ett litet kors över en flicka född i "North Amerika", barn till en hemvändande emigrant. Längst i öster i 3 ligger en rad med efterkrigstida plattor på barngravar.

Rester av allmänna linjen kan än idag ses på de två norra kvartererna närmast sjön.

Insprängda i kvarter 3 och vända mot öster finns sju vårdar över asiatiska invandrare. Formspråk och storlek överensstämmer med övriga vårdar i kvarteret. Ett särskiljande drag är dock bruket av medaljonger med porträttfotografier på några av dem. Vid gången mellan kvarteren har fyra huggna sandstensvårdar från 1701–1801 rests, tre av dem s.k. parstenar.

Kulturhistorisk bedömning och karaktär

Kvarter 3 och 4 har en något sammansatt karaktär. Kvarter 3 och östra delen av 4 har ett förflutet som allmän linje, varav ännu finns spår i form av ett tiotal små vårdar. Dessa har ett kulturhistoriskt värde som vittnesbörd om det breda folklagrets gravskick, något som idag försvunnit från de flesta av länets kyrkogårdar. Kvarter 4 är i övrigt ett utpräglat köpegravskvarter med en väl sammanhållen yta av grusgravar från 1900-talets förra hälft. Den tidigare tydliga strukturen med köpegravar längs kyrkogårdsmurarna är dock idag försvagad genom borttagning av grusbäddarna längs den östra och södra sidan. Vårdbeståndet domineras av mellan- och efterkrigstidens låga former. Hos dessa ligger det kulturhistoriska värdet främst i vårdar med titlar, vilka berättar om yrkesroller i 1900-talets Gnosjö. En handfull vårdar är uttryck för det sena 1900-talets arbetskraftsinvandring från Asien. De fyra sandstensvårdarna från 1700-talet har var för sig ett mycket högt kulturhistoriskt värde som vittnesbörd om den lokala, hantverksmässiga gravkonstframställningen innan industrialismen.

Kvarter 5–9

Allmän karaktär

Kvarter 5–9 utgör den norra utvidgningen från 1951. Denna domineras av en uppskjutande nord-sydlig bergsrygg, från vars krön reser sig ett högt kors av fyrkantsjärn. På och kring berget är planteringar med blommor, buskar, formklippta träd, cypress, björk, hamlad lönn. Väster om berget ligger kyrkogården ca 2 meter högre än i öster och norr. I den nyponrosbeväxta sluttningen är bårhuset ingrävt. I anslutning till detta förbinder en svängd sluttande gång med stättsteg av granit de båda nivåerna. I söder finns även en granittrappa. En gång löper på var sin sida om berget. Kvarter 5 på höjden i det sydvästra hörnet består av gravar i två nord-sydliga rader vända mot en gång och kantade av rygghäckar. Kvarter 6 nedanför i öster består av nord-sydliga gravrader vända mot öster och en rad längs gamla kyrkogårdsmuren i söder. En gång som bildar fortsättning på den äldre kyrkogårdens nord-sydaxel delar kvarteret i två delar och kantas av häckar. Kvarter 7 längs bergets östra sida består av två rader med gravar vända mot den länsgående gången. Kvarter 8 på sluttningen väster om berget består av korta öst-västliga rader med rygghäckar. Kvarter 9 väster om berget och söder om 8 utgörs av två nord-sydliga rader av urngravar vända mot varann.

Utvandringen och återvändandet skildras i den lilla korskrönta gravvården i svart granit.

Kyrkogårdens utvidgning från 1951 har en tidstypisk gestaltning med likartade kvarter där vårdarnas utformning var tydligt reglerad.

Urngravarna i kvarter 9 har en högre variation i former och material.

Gravvårdstyper

Varje kvarter har ett påtagligt homogent gravvårdsbestånd med strama, reducerade former i modernistisk anda. I kvarter 5, 6 och framförallt 7 är vårdarna uniforma. I 6 och 7 är de något högre än breda, med rena linjer. Materialet utgörs av röd och grå granit samt marmor. Marmorvårdarna har alla kors och inskription av koppar. Längs gamla kyrkogårdsmuren i söder är en rad med påkostade hållar av grå granit och marmor över fabrikörer och handlare. Enklare små hållar ligger längs bergets östra sida. Vårdarna i 5–7 daterar sig huvudsakligen från 1952–75 och står kronologiskt. I kvarter 8 är vårdarna av de vanliga efterkrigstida måtten, låga och breda. Dessa, som rests 1951–68, har en större variation i form, men är av samma material som ovannämnda. I kvarter 9 står småskaliga urngravvårdar. Måtten är enhetliga men form och material varierar. Dessa gravar är från 1968 till idag. Titlar är sparsamt förekommande bland vårdarna och de som finns berättar främst om olika yrken: byggmästare, inspektör, gjutmästare, industriidkare, lantbrevbärare, smedmästare, banvakt, telefonarbetare, elektriker, verktygsarbetare, skräddare m.m. Efter 1960-talet ebbat bruket med titlar nästan helt ut. Lagd mot bergets östra sida är en ensam håll från 1954 över stenhuggaren Karl Svensson, vilken ledde arbetet med kyrkogårdens utvidgning, ”församlingen reste vårderna som tack för väl utfört arbete”.

Kulturbistorisk bedömning och karaktär

Den norra utvidgningen tillkom 1951 och har en mycket utpräglad karaktär från denna tid. Tidstypisk är anpassningen till terrängen, vilken bestäms av en uppskjutande bergsrygg. Dennas monumentala verkan understryks av planteringar och ett stort kors av trä. Gravkvarteren är på efterkrigstidens vis helt gräsbesädda och häckar fyller en viktig rumsskapande roll. Vårdarna uppvisar en sällsynt uniformitet i mått och utförande. De strama formerna är helt i linje med modernismens ideal. Gravvårdsbeståndet kan ses som ett uttryck för likheten inför Gud och ståndssamhällets utjämning. Titlarna är också fåtaliga och har främst yrkesmässig koppling, därigenom speglade Gnosjö som industriellt centrum under 1900-talet. Vårdarna är av ljus granit och marmor, sistnämnda en för länet ovanlig företeelse. Ett med utvidgningen samtida bårhus är ingrävt i en slänt. Utformningen är stilren med en omsorg om detaljerna. Sammantaget ger norra utvidgningen en god bild av kyrkogårdsidealet kring 1900-talets mitt, förvisso en vanlig karaktär på svenska kyrkogårdar men sällan så konsekvent genomfört och väl bevarat som här. Således finns ett värde i strukturernas bibehållande. Därvid bör man sträva efter att nya gravvårdar ges en utformning som överensstämmer med de befintliga.

Vården över Karl Svensson som var delaktig i anläggandet av kyrkogårdens utvidgning har placerats på berget i motsättning till de strama gravraderna som präglar kvarteren.

Kvarter 10–21

Allmän karaktär

Kvarter 10-21 utgör kyrkogårdens utvidgning öster om vägen från 1974. Utvidgningen har en symmetrisk struktur med en trädkantad huvudgång som separerar kyrkogården i två delar. Direkt söder om huvudingången ligger ett område för askgravplatser i en terrassering mot berget. I det nordvästra kvarteret ligger minneslunden med friväxande björkar kring en med gatsten belagd yta med rabatter, bänkar och vattenlek i granit.

Gravvårdstyper

Gravarna ligger i nord-sydliga rader vända mot öster. Det är genomgående låga vårdar med en högre grav av individuell utformning vad gäller form och material. 1970- och 80-talsvårdarna är påtagligt strama och bland dessa finns ett litet inslag av marmor. Titlar förekommer endast i undantagsfall. I det nordvästra kvarter 19 samlas multikulturella gravar med traditionella buddistiska och muslimska vårdar, några de buddistiska vårdarna har infattade fotografier. Västra hälften av sydvästra kvarteret är ännu outnyttjat. Invid berget i sydost finns en liten stenomgärdad vattenspegel.

Kulturhistorisk bedömning och karaktär

Nya kyrkogården från 1974 har en klar efterkrigstida karaktär, vilket är en vanlig företeelse på svenska kyrkogårdar. Vårdarna har en likartad låg profil och saknar titlar, vilket återspeglar folkhemmetts kollektivistiska samhällsanda. Gestaltningsmässiga kvaliteter finns i den symmetriska och strama uppbyggnaden med öst-västlig huvudaxel och rätvinkliga gångar, vilket bildar en kontrast mot den omgivande kuperade terrängen. En minneslund från 1990 representerar vår tids gravsed och ett samlat kvarter med buddistiska och muslimska vårdar visar på invandringen under senare delen av 1900-talet.

Den västra utvidgningen från 1974 har en modern gestaltning med hög variation i vårdarnas utformning.

Askgravplatsen har inrättats i en sluttning med naturstenar och terrasser.

Kulturhistorisk bedömning av kyrkogården i dess helhet

Gnosjö kyrkogård har medeltida ursprung. Kyrkogården som ligger öster om kyrkplanen består av en äldre och en yngre del. Vidare finns en friliggande ny kyrkogård norr om kyrkan.

Gamla kyrkogårdens södra hälft är den äldsta delen, vilken fick dagens rektangulära utsträckning 1909. Karaktären kvarstår till ansenlig del från 1900-talets början. Omgärdningen utgörs av stödmurar, trädkrans av hamlade lindar och almar samt gjutjärnsstaket med smidesgrind. Två korsande raka, nu asfalterade, gångar delar området i fyra gravkvarter. Den södra armen är idag dock igenlagd, till men för den symmetri som präglar kyrkogården, vilken ytterligare varit framhåll av hamlade lindar i gångarnas skärning, varav alla utom en kvarstår. Större delen av de båda västra kvarteren och det nordöstra utgörs av sammanhängande rader av grusade köpegravar med grusgångar mellan. Detta är kyrkogårdens främsta karaktärsdrag, vilket har ett högt kulturhistoriskt värde som vittnesbörd om ett kyrkogårdsideal som på de flesta av länets kyrkogårdar utarmats genom senare tiders rationalisering. Detta har endast i begränsad utsträckning skett på Gnosjö kyrkogård genom borttagandet av de grusbäddar som funnits på familjegravarna längs stödmurarna. De välexponerade gravarna vid gamla landsvägen i väster omgärdas av häckar och här står flera påkostade vårdar över fabriköer och andra industriidkare som betytt mycket för samhällets utveckling. Övriga grusbäddar omges av stenramar. Till antalet dominerar de låga vårdtyper som blev vanliga i och med 1930-talets regler om maxhöjd. De mer högresta äldre vårdarna ger ett dynamiskt intryck, enstaka av dem har en rent individuell utformning med höga konstnärliga värden. De båda östra kvarteren har tidigare utgjort allmän linje, och spår av detta finns i form av karakteristiskt småskaliga vårdar. Dessa vittnar om ett förr utbrett gravskick som i dag oftast kvarstår i mer eller mindre fragmentarisk form. I den gamla linjen lägger man idag märke till några asiatiska vårdar, en reflektion av vår tids arbetskraftsinvandring. Musealt uppställda finns ett stort antal för- och tidigindustriella gravvårdar. De äldsta, från 1600- och 1700-talen utgörs av tuktad granit och finhuggen sandsten, uttryck för den hantverksmässiga gravvårdsproduktionen i bygden. Flera gjutjärnsvårdar kan knytas till det lokala järnbruket Häryd. Var och en för sig besitter dessa vårdar ett högt kulturhistoriskt värde.

Den norra – genom mur och trädkrans klart avskilda – kyrkogårdshälften anlades 1951 och har en helgjuten karaktär från denna tid. Upphovsman var arkitekt Hugo Bolker. Mot vägen i väster reser sig en kvaderstensmur och en rad av hamlade lindar. Området domineras och formas av en kraftigt uppskjutande bergsrygg, vars monumentala verkan understryks av planteringar och ett stort järnkors. Vid dess sida är ett stilrent bårhus ingrävt

i backen. De helt gräsbesådda gravkvarteren följer terrängen och begränsas av rumsbildande häckar. Gravvårdarna, som framförallt är från 1950-, 60- och 70-talen har ett stramt formspråk med en sträng uniformitet i mått och utförande inom respektive kvarter. Ljus granit och marmor är förhärskande material, sistnämnda ovanligt i länet. Efterkrigstidens och folkhemmets kyrkogårdsideal finns företrätt på de flesta av landets kyrkogårdar, men sällan så konsekvent genomfört och intakt som här.

Vårdar med titel förekommer på båda delarna av gamla kyrkogården, men talrikast på den äldre delen. Genom titlarna speglas socknens historia, från fattig skogsbygd till småländskt industricentrum. Titlar förmedlar även personhistoria och berättar om samhällets sociala sammansättning.

Den nya kyrkogården från 1974 har en symmetrisk uppbyggnad, vilken utgör en verkningsfull kontrast mot den omgivande naturen. Den efterkrigstida karaktären med gräskvarter med raka rader av låga vårdar och rumsskapande häckar är som konstaterat en vanlig företeelse på svenska kyrkogårdar. De låga vårdarna och frånvaron av titlar speglar folkhemmets samhällsanda. Värdefullast är de övergripande strukturerna med – genom allé och fondkors – accentuerad öst-västaxel. Den friare planerade minneslunden från 1990 är ett uttryck för vår tids gravsed medan ett område med invandrargravar vittnar om de nya gravkulturer som kommit med vår tids arbetskraftsinvandring.

På en kyrkogård är det naturligt att gravvårdar och gravrätter ändras. Det är dock viktigt att man i den långsiktiga förvaltningen är uppmärksam på att bevara de olika delarnas karaktär och att gravvårdar från olika tider finns representerade.

Att tänka på i förvaltningen av kyrkogården

- Kyrkogårdens utveckling är tydligt avläsbar i de tre delarnas utsträckning och gestaltning.
- Murar, staket, grindstolpar, smidesgrindar, hamlade träd, gångsystem och häckar är viktiga delar av gamla kyrkogårdens formgivning.
- Grus som marktäckning på gravar och gångar är karaktärs-
skapande på gamla kyrkogårdens äldre del. Vid byte av
gravrättsinnehavare bör grusbädd och inramning bibehållas.
- Den tidstypiska stramheten i 1951 års kvarter med häckar och
väl avgränsade kvarter med likartade vårdar.
- De individuellt utformade vårdarna och moderna gravskicken
på i 1974 års kvarter.
- Vårdar äldre än 1850 och järnvårdar bör finnas med på kyrkans
inventarieförteckning.

Administrativa uppgifter

Jönköpings läns museums dnr:..... 2020-053
Beställare:..... Gnosjö pastorat
Inventering och rapportansvarig:..... Charlotte Mårland
Rapportgranskning:..... Anders Franzén
Län:..... Jönköpings län
Kommun:..... Gnosjö kommun
Socken:..... Gnosjö socken
Fastighetsbeteckning:..... Gnosjö kyrkogård
Gnosjö1:1, Gnosjö 1:10

Dokumentationsmaterialet förvaras i Jönköpings läns museums arkiv.

Referenser

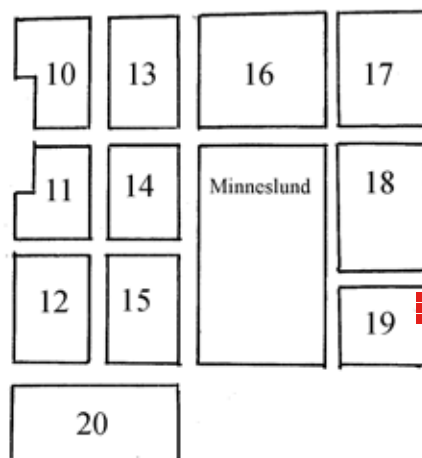
Tryckta källor och litteratur

- Bengtsson, Rune & Bucht, Eivor (red.). 1992. *Kyrkogårdens gröna kulturarv*. Alnarp.
- Gullbrandsson, Robin. 2007. *Gnosjö kyrkogård, Kulturhistorisk karakterisering och bedömning. Gnosjö socken i Gnosjö kommun. Jönköpings län, Växjö stift*. Jönköpings läns museum, Byggnadsvårdsrapport 2007:82
- Hansson, Hans-Erik, Bielawski, Jarema & Jönsson, Karna. 2002. *Vård av gravstenar*. Stockholm.
- Hellman, Caroline. *Västbo-krönika i ord och bild*. Växjö 1944.
- Jonsson, Magdalena (red.). 2009. *Ett levande kulturarv: kyrkogårdar i Växjö stift*. Växjö.
- Rogberg, Samuel. *Historisk beskrifning om Småland*. Karlskrona 1770.
- Schönbäck, Hedvig. 2008. *De svenska städernas begravningsplatser 1770-1830: arkitektur, sanitet och det sociala rummet*. Diss. Uppsala.
- Svala, Catharina. 2010. *Kyrkogårdsmuren: kultur och konstruktion*. Alnarp.
- Svenskt ortnamnslexikon*. Uppsala 2003.
- Sverige. Geografisk beskrivning. Del IV*. Stockholm 1931.
- Sveriges bebyggelse. Landsbygden. Jönköpings län IV*. Uddevalla 1957.
- Theorell, Anita, Wästberg, Per & Hammarskiöld, Hans. 2001. *Minnets stigar: en resa bland svenska kyrkogårdar*. Stockholm.
- Westerdahl, Maria. 1996. *Den svenska skogskyrkogården: en bild från norr till söder*. Alnarp.
- Översiktlig kulturhistorisk utredning och bevarandeförslag för Gnosjö kommun*. Jönköpings läns museum 1982.

Urval Kulturhistorisk värdefulla gravar

21

Kriterier vid kulturhistorisk bedömning

Vid den kulturhistoriska bedömningen av gravanläggningarna på en begravningsplats utgår man från ett antal kriterier. Målet är att urvalet av de utvärderade gravarna skall spegla gravkulturen i vid bemärkelsen inom en begravningsplats, men i förlängningen också inom ett vidare område.

Utformningen av en gravanläggning har stor betydelse vid bedömningen av det kulturhistoriska värdet. Vårdar som är påkostade, hantverksmässigt utförda, estetiskt framstående, särskilt anspråkslösa eller anknyter till en lokal tradition är ofta särskilt intressanta. Gjutna gravkors i bruksbygder är exempel på en sådan lokal tradition. Man bör också spegla alla samhällsgruppers gravskick, att bevara ett sammanhållet område med gravar som ingår i allmänna linjen kan vara viktigt.

Gravanläggningar som har inskrifter som anger titel och hemvist på den begravda berättar mer om gravplatsen än om dessa uppgifter saknas. Ibland finns också citat från Bibeln eller psalmboken eller bara en referens till ett citat. Ju fler uppgifter som står angivna desto större samhällsvärde har gravvården.

Ibland är gravvårdar resta över betydelsefulla personer eller personer som haft en tydlig anknytning till församlingsarbetet, exempelvis präster, klockare, kyrkvårdar och skollärare. Detta kan förstärka det kulturhistoriska värdet på en gravvård.

Industriellt framställda gravstenar bär ibland någon form av märkning från tillverkaren. Att veta varifrån stenen kommer och vem som tillverkade den höjer gärna det kulturhistoriska värdet.

Efterkrigstidens gravskick kan upplevas enahanda och likformigt. Det finns dessutom en väldigt stor mängd gravvårdar av likande typer på länets kyrkogårdar. Det är inte rimligt att bevara dessa i lika hög grad som äldre gravvårdar, men det är ändå angeläget att ett urval av dessa bevaras som exempel från detta skede.

Förutom själva gravstenen så består många gravplatser av även gravramar, häckar, växtlighet osv. Dessa tillhör har ofta tagits bort, men när de är bevarade finns det särskild anledning att dessa tas med i urvalet.

Klass 1

Avser gravplatser med mycket högt kulturhistoriskt värde. Dessa bör bevaras på plats och utan förändringar.

Klass 2

Avser gravplatser med högt kulturhistoriskt värde. Dessa bör i första hand bevaras på plats och utan förändring. Det kan dock vara möjligt att återanvända en vård för att bibehålla en karaktär på en del av kyrkogården, med fördel används då ett typsnitt anpassat till vårdens karaktär. I undantagsfall är det möjligt att flytta vårderna om det är personhistoria eller titel som är det intressanta.

Gravnr.	Beskrivning	Inskription	Antikvarisk bedömning/urval	Fotografi
-	Gjutjärnskors med genombruten dekor. Ingår i samlad grupp med musealt uppställda vårdar.	MINNE ÖFVER JOHAN JOHANNESSON FR. LID F. 1845 D. 1868 JOH. EV. 11:26-25 SV. PS. 481:7	Klass 1 Karaktärsskapande gjutjärnsvård, lokal tidigindustriell produktion. Bibel- och psalmboksreferens. Vårdar äldre än 1850 samt äldre vårdar av järn bör inkluderas i kyrkans inventarieförteckning.	
-	Gjutjärnskors med genombruten dekor. Ingår i samlad grupp med musealt uppställda vårdar.	STOFTET AF JOHAN JOHANNESSON FRÅN HÄRERYD F 1833 D. 1868 PS. 468:7 SYR. BOK 38:23-24	Klass 1 Karaktärsskapande gjutjärnsvård, lokal tidigindustriell produktion. Hemvist, bibel- och psalmboksreferens. Vårdar äldre än 1850 samt äldre vårdar av järn bör inkluderas i kyrkans inventarieförteckning.	
-	Gjutjärnskors med genombruten dekor. Ingår i samlad grupp med musealt uppställda vårdar.	JOHAN JOHANNESSON F. 1834 D. 1876 ES. 26 K 20	Klass 1 Karaktärsskapande gjutjärnsvård, lokal tidigindustriell produktion. Bibelreferens. Vårdar äldre än 1850 samt äldre vårdar av järn bör inkluderas i kyrkans inventarieförteckning.	
-	Gjutjärnskors med genombruten dekor. Ingår i samlad grupp med musealt uppställda vårdar.	HÄR HVILAR KLOCKARE HUST. KPD. FR. STACKEBO F. 1821 D. 1866 2 COR. 5 K 1 V	Klass 1 Karaktärsskapande gjutjärnsvård, lokal tidigindustriell produktion. Titel, hemvist och bibelreferens. Vårdar äldre än 1850 samt äldre vårdar av järn bör inkluderas i kyrkans inventarieförteckning.	
-	Gjutjärnskors med text i relief mot slät botten. Ingår i samlad grupp med musealt uppställda vårdar.	MINNE ÖFVER MANNEN JOHANNES MICHAELSSON FRÅN SJÖARP * 1811 † 1886 SV. PS. 473:1 KORSET REST AF TACKSAMMA BARN	Klass 1 Karaktärsskapande gjutjärnsvård, lokal tidigindustriell produktion. Hemvist och psalmboksreferens. Vårdar äldre än 1850 samt äldre vårdar av järn bör inkluderas i kyrkans inventarieförteckning.	

-	Gjutjärnskors med text i relief mot slät botten. Ingår i samlad grupp med musealt uppställda vårdar.	MINNE ÖFVER MARIA CHRISTINA JOHANNESDOTTER FR. HAGSHESTRA FÖDD 1804 DÖD 1885 PS. 90:10-12 BARNEN RESTE KORSET	Klass 1 Karaktärsskapande gjutjärnsvård, lokal tidigindustriell produktion. Hemvist och psalmboksreferens. Vårdar äldre än 1850 samt äldre vårdar av järn bör inkluderas i kyrkans inventarieförteckning.	
-	Gjutjärnskors med text i relief mot slät botten. Ingår i samlad grupp med musealt uppställda vårdar.	MINNE ÖFVER 2:NE MAKAR KYRKOV. JOHANNES NILSSON FR. QVARNABO F. 1819 D. 1871 OCH HANS HUSTRU SARA ANDERSD:TR. F. 1823 D. 1875, JEMTE SMÅ 3:NE BARN SVEN F. 1846 D. 1857 EMMA F. 1859 D, 1860 EMELIA F. D. 1862 5:TE MOSEB. 32:29 ROMAR 5:12,13,14	Klass 1 Karaktärsskapande gjutjärnsvård, lokal tidigindustriell produktion. Titel, hemvist och bibelreferens. Vårdar äldre än 1850 samt äldre vårdar av järn bör inkluderas i kyrkans inventarieförteckning.	
-	Gjutjärnskors med text i relief mot slät botten. Ingår i samlad grupp med musealt uppställda vårdar.	NILS NILSSON FÖDD 1784 DÖD 1866 ELSA JONSDOTTER FÖDD 1786 DÖD 1880 FR. HULT JAG ÄR UPPSTÄNDELSEN OCH LIFVET, HVLKEN SOM TROR PÅ MIG, HAN SKALL LEFVA, OM HAN ÄN DÖD BLEFVE. JOH. EV. 11: 25-26 SV. PS. 469:8	Klass 1 Karaktärsskapande gjutjärnsvård, lokal tidigindustriell produktion. Hemvist, bibelcitát och psalmboksreferens. Vårdar äldre än 1850 samt äldre vårdar av järn bör inkluderas i kyrkans inventarieförteckning.	
-	Rest gjutjärns häll krönt av genombruten dekor. Ingår i samlad grupp med musealt uppställda vårdar.	MINNE ÖFVER BRUKSEGAREN TILL HÄRERYD JOHANNES SVENSSON FÖDD 1795 DÖD 1868 OCH HANS HUSTRU KAJSA MICHAELSD:TR FÖDD 1807 DÖD 1873 SV. PS. 451:3 VISH. BOK 2:2 SV. PS. 470:6	Klass 1 Karaktärsskapande gjutjärnsvård, lokal tidigindustriell produktion. Titel, hemvist, bibel- och psalmboksreferenser. Vårdar äldre än 1850 samt äldre vårdar av järn bör inkluderas i kyrkans inventarieförteckning.	
-	Rest gjutjärns häll krönt av genombruten dekor. Ingår i samlad grupp med musealt uppställda vårdar.	MINNE ÖFVER TVENNE MAKAR HEMMANS OCH BRUKSEGAREN NILS NILSSON FÖDD 1829 DÖD 1871 ANNA CHRISTINA JOHANNESD:TR FÖDD 1840 DÖD 1874 FR. HULT SV. PS. 490:5	Klass 1 Karaktärsskapande gjutjärnsvård, lokal tidigindustriell produktion. Titel, hemvist och psalmboksreferens. Vårdar äldre än 1850 samt äldre vårdar av järn bör inkluderas i kyrkans inventarieförteckning.	

-	Gjutjärnskors med text i relief mot slät botten. Ingår i samlad grupp med musealt uppställda vårdar.	VAKTMÄSTAREN EMIL JOHANSSON * 1857 † 1923 H.H. IDA SOFIA JOHANSSON * 1855 † 1923	Klass 1 Karaktärsskapande gjutjärnsvård, lokal tidigindustriell produktion. Titel, hemvist och psalmboksreferens. Vårdar äldre än 1850 samt äldre vårdar av järn bör inkluderas i kyrkans inventarieförteckning.	
-	Handhuggen dubbelsten med rundade krön, inskription i relief. Ingår i samlad grupp med musealt uppställda vårdar.	IHS IHS HÄR WILAR DANEMANNEN ERLIGE OCH WÄLFÖRSTÄNDIGE SWEN ERLANDSSON SAMT DES TWENNE HUSTRUER KARIN G. JONSDOTER OCH MARIA ERLANDSDOTER IFRÅN NORRA SONNERBO. SES FÖD ÅR 1740 DÖD 1816 KID FÖD 1749 DÖD 1770 MED FÖD 1758 DÖD 18--	Klass 1 Karaktärsskapande handhuggen förindustriell stenvård. Titel och hemvist. Vårdar äldre än 1850 samt äldre vårdar av järn bör inkluderas i kyrkans inventarieförteckning.	
-	Handhuggen vård med trappstegskrön, inskription i relief. Ingår i samlad grupp med musealt uppställda vårdar.	IHS SALI: HOS GVDH ELSA MÅRTANSDOTER I SÖREBY --- svärläst	Klass 1 Karaktärsskapande handhuggen förindustriell stenvård. Hemvist. Vårdar äldre än 1850 samt äldre vårdar av järn bör inkluderas i kyrkans inventarieförteckning.	
-	Handhuggen dubbelsten med rundade krön, inskription i relief. Ingår i samlad grupp med musealt uppställda vårdar.	IHS IHS MÅNS IÖNSSON INDIER NILSDOTER SOM I HERRANOM AFSOMNADE 14 APRIL 17V VARNA --- SVEN MÅNSSON 1732 MARGRETA NILSDOTER ANO 1789	Klass 1 Karaktärsskapande handhuggen förindustriell stenvård. Vårdar äldre än 1850 samt äldre vårdar av järn bör inkluderas i kyrkans inventarieförteckning.	
-	Handhuggen dubbelsten med rundade krön, inskription i relief. Ingår i samlad grupp med musealt uppställda vårdar.	IHS IHS HÄR WILAR DANEMANNEN ERLIGE OCH WÄLFÖRSTÄNDIGE HANS ANDERSSON OCH DES HUSTRU ERLIGE OCH GUDFRUCKTIGA KIERSTIN IONSDOTER IFRÅN SÖDRA SUNNEBO HAS FÖD ÅR 1742 DÖD 1810 KID FÖD ÅR 1743 DÖD 1808	Klass 1 Karaktärsskapande handhuggen förindustriell stenvård. Titel och hemvist. Vårdar äldre än 1850 samt äldre vårdar av järn bör inkluderas i kyrkans inventarieförteckning.	

-	Handhuggen mindre sten. Ingår i samlad grupp med musealt uppställda vårdar.	IHS SID 1693	Klass 1 Karaktärsskapande handhuggen förindustriell vård. Vårdar äldre än 1850 samt äldre vårdar av järn bör inkluderas i kyrkans inventarieförteckning.	
-	Handhuggen mindre sten. Ingår i samlad grupp med musealt uppställda vårdar. Inskriptionen fortsätter under markytan.	IHS IPS ANNO 166-	Klass 1 Karaktärsskapande handhuggen förindustriell vård. Vårdar äldre än 1850 samt äldre vårdar av järn bör inkluderas i kyrkans inventarieförteckning.	
-	Handhuggen mindre sten. Ingår i samlad grupp med musealt uppställda vårdar. Inskriptionen fortsätter under markytan.	IHS HÅR VNDER HWILA ADS AUD ANO 17--	Klass 1 Karaktärsskapande handhuggen förindustriell vård. Vårdar äldre än 1850 samt äldre vårdar av järn bör inkluderas i kyrkans inventarieförteckning.	
-	Handhuggen mindre sten. Ingår i samlad grupp med musealt uppställda vårdar.	IHS KIDISKOG 1750	Klass 1 Karaktärsskapande handhuggen förindustriell vård. Vårdar äldre än 1850 samt äldre vårdar av järn bör inkluderas i kyrkans inventarieförteckning.	
-	Handhuggen mindre sten. Ingår i samlad grupp med musealt uppställda vårdar.	HWILA ENDIH 1763	Klass 1 Karaktärsskapande handhuggen förindustriell vård. Vårdar äldre än 1850 samt äldre vårdar av järn bör inkluderas i kyrkans inventarieförteckning.	

-	Handhuggen mindre sten. Ingår i samlad grupp med musealt uppställda vårdar. Inskriptionen fortsätter under markytan.	IHS KMD 16--	Klass 1 Karaktärsskapande handhuggen förindustriell vård. Vårdar äldre än 1850 samt äldre vårdar av järn bör inkluderas i kyrkans inventarieförteckning.	
-	Handhuggen mindre sten, inskription i relief. Ingår i samlad grupp med musealt uppställda vårdar.	IHS ASD KRIM 1683	Klass 1 Karaktärsskapande handhuggen förindustriell vård. Vårdar äldre än 1850 samt äldre vårdar av järn bör inkluderas i kyrkans inventarieförteckning.	
-	Handhuggen mindre sten. Ingår i samlad grupp med musealt uppställda vårdar.	KKD 1662	Klass 1 Karaktärsskapande handhuggen förindustriell vård. Vårdar äldre än 1850 samt äldre vårdar av järn bör inkluderas i kyrkans inventarieförteckning.	
-	Handhuggen mindre sten. Ingår i samlad grupp med musealt uppställda vårdar.	IHS KAD 1672	Klass 1 Karaktärsskapande handhuggen förindustriell vård. Vårdar äldre än 1850 samt äldre vårdar av järn bör inkluderas i kyrkans inventarieförteckning.	
-	Handhuggen mindre sten. Ingår i samlad grupp med musealt uppställda vårdar.	IHS ISD ANO 1745	Klass 1 Karaktärsskapande handhuggen förindustriell vård. Vårdar äldre än 1850 samt äldre vårdar av järn bör inkluderas i kyrkans inventarieförteckning.	

-	Handhuggen mindre sten. Ingår i samlad grupp med musealt uppställda vårdar. Inskriptionen fortsätter under markytan.	MHS KSD AML ---	Klass 1 Karaktärsskapande handhuggen förindustriell vård. Vårdar äldre än 1850 samt äldre vårdar av järn bör inkluderas i kyrkans inventarieförteckning.	
-	Handhuggen mindre sten, svårläst inskription. Ingår i samlad grupp med musealt uppställda vårdar.	MDD ---	Klass 1 Karaktärsskapande handhuggen förindustriell vård. Vårdar äldre än 1850 samt äldre vårdar av järn bör inkluderas i kyrkans inventarieförteckning.	
-	Handhuggen mindre sten. Ingår i samlad grupp med musealt uppställda vårdar.	IHS SMD 1722	Klass 1 Karaktärsskapande handhuggen förindustriell vård. Vårdar äldre än 1850 samt äldre vårdar av järn bör inkluderas i kyrkans inventarieförteckning.	
-	Handhuggen mindre sten. Ingår i samlad grupp med musealt uppställda vårdar.	K + D P	Klass 1 Karaktärsskapande handhuggen förindustriell vård. Vårdar äldre än 1850 samt äldre vårdar av järn bör inkluderas i kyrkans inventarieförteckning.	
-	Handhuggen mindre sten. Ingår i samlad grupp med musealt uppställda vårdar.	IHS KAD 1701	Klass 1 Karaktärsskapande handhuggen förindustriell vård. Vårdar äldre än 1850 samt äldre vårdar av järn bör inkluderas i kyrkans inventarieförteckning.	

-	Handhuggen mindre sten. Ingår i samlad grupp med musealt uppställda vårdar.	IES 1671	Klass 1 Karaktärsskapande handhuggen förindustriell vård. Vårdar äldre än 1850 samt äldre vårdar av järn bör inkluderas i kyrkans inventarieförteckning.	
-	Handhuggen mindre sten. Ingår i samlad grupp med musealt uppställda vårdar.	IHS HÅR VUNDE: HVILAR SALI ANO 1766 ISS -NO KMD	Klass 1 Karaktärsskapande handhuggen förindustriell vård. Vårdar äldre än 1850 samt äldre vårdar av järn bör inkluderas i kyrkans inventarieförteckning.	
Kv 1, 1	Hög klassicistisk vård i svart granit med dekor i relief.	BRUKSFÖRVALTAREN ANDERS SVENSSON *1857 †1932 ESTER SVENSSON *1881 †1973 HÄRYD UPPB. 22:4	Klass 1 Karaktärsskapande påkostad vård, ursprungligen placerad på grusgrav. Titel, hemvist och bibelreferens.	
Kv 1, 3	Grusgrav med infattningshäck, mellanhög klassicistisk vård i svart granit med kannelerade pelare.	PETTERSSONS FAMILJEGRV STACKEBO FAR *1852 †1916 MOR *1854 †1931 BARNEN ADOLF *1890 †1937 MARIA *1894 †1963 PS. 104:33	Klass 2 Tidstypisk gravanläggning med vård och infattningshäck.	
Kv 1, 4	Grusgrav med infattningshäck, mellanhög vård med slipad dekor samt hög vinkelbruten vård i svart granit.	EDVIN NILSSON *1888 †1976 LÄRARINNAN HANNA NILSSON ODENSJÖ *1884 †1954 FD. NÄMNDEMANNEN JOHANNES NILSSON STACKEBO *1846 †1915 KAJSA NILSSON *1849 †1934 HERMAN *1881 †1930 FAMILJEGRV	Klass 1 Karaktärsskapande tidstypisk gravanläggning med två vårdar och infattningshäck. Titlar, hemvist.	

Kv 1, 5	Grusgrav med infattningshäck, mellanhög vård med slipad dekor samt två dianonal ställda hällar med slipad dekor.	GUNNAR SVENSSON NORREBO *1897 †1936 HILLEVI SVENSSON *1903 †1975 SALIGA ÄRO DE DÖDA SOM I HERREN DÖ AXIA SVENSSON NORREBO *1885 †1920 1 JOHS 2:25 DAVID SVENSSON NORREBO *1894 †1915 JOB 14:1	Klass 2 Karaktärsskapande tidstypisk gravanläggning. Hemvist, bibelcitat.	
Kv 1, 6	Grusgrav med infattningshäck, högt kors i svart granit.	PM SVENSSONS FAMILJEGRAV BORREBO	Klass 2 Karaktärsskapande tidstypisk gravanläggning.	
Kv 1, 8	Grusgrav med hög stenram, hög vård i rosa granit med infälld textplatta och porträttmedaljong.	FABRIKÖR JM. BAURÉUS *1864 †1931 H.H. CLARA *1872 †1942 AGNES KAROLINA *1893 †1904 FAMILJEGRAV	Klass 1 Karaktärsskapande påkostad gravanläggning med konstnärlig utformning. Titel.	
Kv 1, 9	Grusgrav med infattningshäck, hög vård i svart granit med slipad dekor.	LANDTBROKAREN JOHANNES DANIELSSON BÅREBO *1833 †1917 HANS MAKÅ ANNA STINA *1840 †1914 JOHS. 14:4 FAMILJEGRAV	Klass 1 Karaktärsskapande påkostad gravanläggning med konstnärlig utformning. Titel, hemvist, bibelreferens.	
Kv 1, 10	Hög vinkelbruten vård i svart granit med slipad dekor.	JOHAN AHLGREN *1874 †1966 AUGUSTA AHLGREN *1882 †1917 CARLA AHLGREN *1885 †1963 BÅREBO FAMILJEGRAV	Klass 2 Tidstypisk högre vård med slipad dekor.	

Kv 1, 12	Grusgrav med infattningshäck, mellanhög vård i svart granit med slipad dekor.	LANTBRUKAREN PM SVENSSON *1841 †1926 HANS MAK KRISTINA *1856 †1937 TÖLLSTORP FAMILJEGRÄV	Klass 1 Karaktärsskapande tidstypisk gravanläggning. Vård med slipad dekor, titel och hemvist.	
Kv 1, 14	Grusgrav med stenram, mellanhög bred gavelvård.	MÖBELSNICKAREN P.A. SVENSSON GRIMHULT FAMILJEGRÄV	Klass 1 Karaktärsskapande tidstypisk gravanläggning. Titel, hemvist.	
Kv 1, 15	Grusgrav med infattningshäck, vinkelbruten mellanhög-hög vård i svart granit.	SVEN ANDERS JOHANNESSON *1845 †1926 HISTRUN CAROLINA *1854 †1936 ELISABETH SVENSSON NORREBO JOH:17.24. FAMILJEGRÄV	Klass 2 Karaktärsskapande tidstypisk gravanläggning, vård med slipad dekor.	
Kv 1, 16	Grusgrav med infattningshäck, vinkelbruten mellanhög-hög vård i svart granit.	HEM-ÄG. JOHAN LINDSTRÖM *1866 †1947 HISTRUN AMANDA LINDSTRÖM *1862 †1929 HAGSHÄSTRA	Klass 2 Karaktärsskapande tidstypisk gravanläggning. Vård med slipad dekor, titel och hemvist.	
Kv 1, 19	Grusgrav med infattningshäck, mellanhög tempelformadvård i svart granit samt mindre barnvård.	NÄMNDEMANNEN *1846 PETER ANDERSSON †1931 FAMILJEGRÄV GÄRÖ *1862 H.H. EMELIA †1946 HERMAN PETERSSON GÄRÖ *1892 †1909	Klass 1 Karaktärsskapande tidstypisk gravanläggning, titel hemvist samt barnvård.	

Kv 1, 23	Hög vård i svart granit med slipad dekor.	ANDERS PARK *1847 †1918 HUSTRUN KRISTINA *1856 †1928	Klass 2 Tidstypisk högre vård med slipad dekor.	
Kv 1, 32	Grusgrav med stenram, mellanhög vård med slipad dekor.	MEKANIKERN G.K. LARSSON SOLBERGA FAMILJEGRAV MOR *1877 †1952 FAR *1870 †1949	Klass 1 Tidstypisk gravanläggning, vård med slipad dekor. Titel.	
Kv 1, 40	Grusgrav med stenram, mellanhög bred gavelvård i svart granit med slipad dekor.	DISPONENT JANNE BOLANDER *1871 †1952 AUGUSTA BOLANDER *1874 †1935 HANS *1903 †1912 VIKTORIA *1906 †1907 UPP. 3 KAP 5 V FAMILJEGRAV	Klass 1 Karaktärsskapande gravanläggning med påkostad vård och stenram. Titel.	
Kv 1, 50	Mellanhög vård i svart granit med slipad dekor.	HEMMANSÄGAREN ALEXANDER SVENSSON *1860 †1932 H.H. KRISTINA SVENSSON *1858 †1947 VINKÅSEN	Klass 2 Tidstypisk vård med slipad dekor. Titel, hemvist.	
Kv 1, 60	Låg vård i svart granit, slipad dekor med SJs emblem.	BANMÄSTAREN HÅKAN HYLANDER *1864 †1935 H.H. AUGUSTA *1869 †1949	Klass 1 Tidstypisk gravanläggning med låg vård, titel och dekor - järnvägen.	

Kv 1, 63	Mellanhög vård i svart granit med slipad dekor.	KYRKVAKTMÄSTAREN ANDERS JOHANSSON *1859 †1935 H.H.. AMANDA LOVISA F. JOHANSDDOTTER *1863 †1941 NYBYGGET SV. PS. 144	Klass 1 Tidstypisk vård med slipad dekor. Titel, hemvist och psalmbokreferens.	
Kv 1, 64	Hög smal vård i svart granit med slipad dekor.	H. NILSSONS FAMILJEGRÄV	Klass 2 Karaktärsskapande högre vård med ovanlig utformning och stiliserad dekor.	
Kv 1, 65	Hög vård i svart granit.	LANTBRUKAREN SVEN JOHANSSON SKOG *1842 †1913 HISTRUN JOHANNA LOVISA *1861 †1932 LÄRARINNAN HILDA HÄRENVALL *1895 †1945	Klass 1 Karaktärsskapande tidstypisk högre vård. Titelm hemvist och bibelreferens.	
Kv 2, 1	Grusgrav med infattningshäck, liten vård i svart granit.	URMAKAREN NILS HYLÉN *1819 †1903 HISTRUN MARIA *1830 †1923	Klass 1 Karaktärsskapande gravanläggning med småskalig vård. Titel.	
Kv 2, 2	Grusgrav med infattningshäck, korskrönt mellanhög vård i svart granit med slipad dekor.	HEMMANSÄGAREN NILS PERSSON *1825 †1906 HISTRUN JOHANNA *1831 †1915 SMEDMÄSTAREN P.M. NILSSON *1861 †1941 HISTRUN BEDA KRISTINA *1868 †1941	Klass 1 Karaktärsskapande tidstypisk gravanläggning med stramt modernistisk vård. Traditionell plantering med funkia. Titlar.	

Kv 2, 3	Grusgrav med infattningshäck, mellanhög tempelformad vård i grå och svart granit.	LANTBRUKAREN SVEN ANDERSSON *1860 †1936 HANS MAKÅ JENNY ANDERSSON *1878 †1933 HOVMANNAKULL	Klass 1 Karaktärsskapande tidstypisk gravanläggning. Titel, hemvist, bibelreferens.	
Kv 2, 4	Grusgrav med infattningshäck, mellanhög vård med slipad dekor.	INDUSTRIIDKAREN EMANUEL PETTERSSON HULTAN *1857 †1935 H.H. IDA *1867 †1946 SONEN SIMON *1896 †1910 JOH. 3:16	Klass 1 Karaktärsskapande tidstypisk gravanläggning. Titel, hemvist, bibelreferens.	
Kv 2, 5	Grusgrav med infattningshäck, mellanhög vård med slipad dekor.	SYSKONEN HARRY *1899 †1900 WIVI *1919 †1919 EVALD *1911 †1936 LUK 18:16	Klass 1 Karaktärsskapande tidstypisk gravanläggning. Barnadödlighet.	
Kv 2, 6	Grusgrav med infattningshäck, hög vård i svart granit.	LANTBRUKAREN JOHAN SVENSSON FR. HULT *1854 †1916 HANS MAKÅ IDA KRISTINA *1870 †1949 FRÅN LIV - GENOM DÖD - TILL LIV JOH. 11:25-26 ASTRID JOHANSSON *1904 †1939	Klass 1 Karaktärsskapande tidstypisk gravanläggning med högre vård. Titel, hemvist, bibelcitāt och referens.	
Kv 2, 10	Hög vård i grå granit med dekor och inskription i relief.	STATIONSINSPEKTÖREN J.A. FREDÉN 1872-1935 HANS MAKÅ MARIA FREDÉN 1870-1944	Klass 1 Karaktärsskapande högre vård med dekor. Titel - järnvägen	

Kv 2, 11	Grusgrav med stenram och staket, mellanhög vård med slipad dekor.	FABRIKÖREN J.E. HYLTÉN *1852 †1934 CHRISTIAN HYLTÉN *1861†1946 BARN FELIX *1883 †1906 GUNNAR *1887 †1903	Klass 1 Karaktärsskapande modernistisk gravanläggning. Titel.	
Kv 2, 12	Grusgrav med infattningshäck, en hög vård med infälld inskription krönt av täckplåt, en hög vård av gjutjärn.	KONSTNÄREN OCH R.W.O. SVEN MORIN HYLTÉN *1747 †1813 REST 1894 ARVID ZAKRISSON FR. SUNNEBO FÖDD 1790 DÖD 1880. SALIGE ÅRO DE SOM I HERRANOM DÖ, HÄREFTER, JA ANDEN SÄGER ATT DE SKOLA HVILA SIG IFRÅN SITT ARBETE TY DERAS GERNINGAR FÖLJA DEM EFTER. UPPEB. 14:13 WÄNNER RESTE KORSET.	Klass 1 Karaktärsskapande gravanläggning med två högre äldre vårdar. Stenvård i originell utformning, titel och hemvist. Gjutjärnsvård av lokal tidigindustriell framställning, hemvist och bibelcitat.	
Kv 2, 14-15	Grusgrav med infattningshäck. Hög vård i svart granit med slipad dekor.	LANTBRUKAREN ANDERS NILSSON *1827 †1892 HUSTRUN KLARA NILSSON *1834 †1927 JOH. 3:16 HOFMANNAKULL NILS ANDERSSON *1869 †1956	Klass 1 Karaktärsskapande gravanläggning, tidstypisk vård med omfattande dekor. Titel, hemvist och bibelreferens.	
Kv 2, 16-17	Grusgrav med infattningshäck. Mellanhög vård med infällt biskviporslin Natten av Thorvaldsen samt inskriptionsplatta av vit marmor. Vården bör ses över av stenkonservator (etsningsskada).	JOHANNA KRISTINA MAGNUSDOTTER FR. SKEPPSHULT *1823 †1904 1 TIM 2:4	Klass 1 Karaktärsskapande gravanläggning, tidstypisk vård med dekorativt biskviporslin.	
Kv 2, 18	Grusgrav med infattningshäck. Hög obelisk i svart granit med inskription på sockeln.	INDUSTRIIDKAREN SVEN ERLANDSSON SUNNERBO *1823 †1910 FAMILJEGRAF	Klass 1 Karaktärsskapande gravanläggning. Tidstypisk vård, titel och hemvist.	

Kv 2, 22	Grusgrav med infattningshäck. Hög vård i svart granit.	FD. KYRKOVERDEN N. JOSEF ISAKSSON HORNABO *1843 †1905 2 KOR 5:1 HUSTRUN INGEBORG KRISTINA ISAKSSON *1844 †1921 UPPB. 22:4	Klass 1 Karaktärsskapande gravanläggning med högrest vård. Titel, hemvist, bibelreferenser.	
Kv 2, 27	Högt kors i svart granit.	HÄR VILAR FIL. MAG OCH TEOL. KAND. JOHANNES HJÄRTSTAM *1889 †1939 KOMMINISTER I GNOSJÖ FÖRSAML. 1928–1939 BIRGITTA HJÄRTSTAM *1897 †1985 FOLKSKOLLÄRARE SALIGA ÄRO DE DÖDA SOM I HERREN DÖ.	Klass 1 Karaktärsskapande högre vård. Titlar och bibelcit. Verksam vid Gnosjö kyrka.	
Kv 2, 30	Hög vård i svart granit med slipad dekor i relief.	ORGANIST PETTER ANDERSSON *1833 †1917 H.H. INGASTINA *1827 †1900 INDUSTRIIDKARE AUGUST PETERSSON *1862 †1951 SELMA PETERSSON *1884 †1957 SUNNERBO FAMILJEGRÄV	Klass 1 Karaktärsskapande högre vård med tidstypisk dekor. Titlar och hemvist. Verksam vid Gnosjö kyrka.	
Kv 2, 32	Hög vinkelbruten vård i gråsvart granit.	INDUSTRIIDKAREN AUG. DANIELSSON FR. N. SUNNERBO *1855 †1892 IDA DANIELSSON *1865 †1936 VI HAFVA HÄR I VÄRLDEN INGEN VARAKTIG STAD.	Klass 1 Karaktärsskapande högre vård. Titel, hemvist och bibelcit.	
Kv 2, 34	Grusgrav med stenram, mellanhög gavelvård med slipad dekor samt skulpterade facklor.	FABRIKÖR EMIL JOHANSSON FAMILJEGRÄV ENHULT	Klass 2 Karaktärsskapande gravanläggning med skulpturerade krön.	

Kv 2, 35	Grusgrav med stenram, bautasten med textmedaljong.	BRUKSÄGAREN SVEN NILSSON *1816 †1899 HANS MAKÅ JOHANNA *1827 †1891 FR. HULT HERRE DU ÄR VÅR TILFLYKT FRÅN SLÄKTE TILL SLÄKTE.	Klass 1 Karaktärsskapande gravanläggning med hög vård. Titel, hemvist, bibelcitat.	
Kv 2, 52	Hög vård i gråsvart granit.	LANDTBROKAREN PETTER NILSSON LID *1824 †1911 HANS MAKÅ KAJSA PETERSDOTTER *1828 †1916 SONEN JOHAN *1860 †1872 FD. HEMMANSÄGAREN OCH KYRKVÅRDEN SVEN PETERSSON *1857 †1957	Klass 1 Karaktärsskapande högre vård. Titlar, hemvist. Barnadödlighet.	
Kv 2, 53	Hög vård i rosa granit. Svårläst inskription.	LANTBRUKAREN JOHANNES MAGNUSSON STACKEBO *1838 †1906 FAMILJEGRÅV.	Klass 2 Karaktärsskapande högre vård.	
Kv 2, 57	En mellanhög smal vård i svart granit med slipad dekor samt en hög smal vård i svart granit med slipad dekor.	KANTORN OCH KLOCKAREN NILS JOHANNESSON *1813 †1898 HANS MAKÅ KAJSA NILSDOTTER *1821 †1901 HANDLANDEN OCH INDUSTRIIDKAREN JOHAN ANDERSSON FR. KÅRDINGAGÅRDEN *1836 †1895 SKICKELSEN SOM DUNKEL VAR SKALL BLIFVA KLAR DÅ TIDENS FÖRLÅT REMNADT HAR	Klass 1 Tidstypiska högre vårdar med slipad dekor. Titlar, hemvist, vers. Verksam vid Gnosjö kyrka.	
Kv 2, 67	Högt kors i svart granit.	E. HÄRENSTAM *1881 †1940 ELFRID *1888 †1979	Klass 2 Karaktärsskapande högre vård.	

Kv 3, 24	Mellanhög korskrönt vård i svart granit.	ANNA J. ÅSLUND FÖDD D 13 AUGUSTI 1911 I NORTH AMERIKA DÖD D. 1 SEPTEMBER 1914 I FÖREKULL PS. 23	Klass 1 Tidstypisk småskalig barnvård. Utvandring och återvändande från USA. Äldsta bevarade vård från allmänna linjen.	
Kv 3, 26	Mellanhög vård i svart granit med slipad dekor.	GJUTAREN A.V. SANDSTRÖM *1883 †1952 JENNY SANDSTRÖM *1882 †1967 CARL ÅSTRÖM *1882 †1953 KÄRYD	Klass 2 Tidstypisk vård. Titel och hemvist.	
Kv 3, 29	Mellanhög vård i svart granit med slipad dekor.	METALLARBETAREN KNUT ANDERSSON *1871 †1954 H.H. EMELIA *1879 †1949 NORRLID	Klass 2 Tidstypisk vård. Titel och hemvist.	
Kv 3, 36	Mellanhög smal vård i svart granit med slipad dekor.	ALEXANDER PERSSON GRIMHULT *1886 †1919	Klass 1 Tidstypisk småskalig vård. Rest av allmänna linjen.	
Kv 3, 37	Låg vård i svart granit.	KARIN CARLSSON *1893 †1918 OLIVIA CARLSSON *1901 †1918	Klass 1 Tidstypisk småskalig vård. Rest av allmänna linjen.	

Kv 3, 42	Mellanhög vård i svart granit med slipad dekor.	MASKINIST O.L. ERLANDSSON *1870 †1929 H.H. AGDA *1882 †1953 GNOSJÖ	Klass 1 Tidstypisk vård med slipad dekor. Titel och hemvist.	
Kv 3, 80	Hög smal vård i svart granit med slipad dekor.	J.A. JOHANSSON *1839 †1924 HANS MAKÅ ANDRETT *1841 †1924 EDSHYLTAN	Klass 2 Karaktärsskapande högre vård.	
Kv 3, 82	Hög vård i svart granit med reliefhuggen yta.	J.B. DELIN HÄRYD 1854–1930 HANS MAKÅ IDA KAROLINA 1855–1933 JOSEF DELIN 1884–1938 SALIGA ÄRO DE DÖDA SOM I HERREN DÖ. FAMILJEGRAV	Klass 2 Karaktärsskapande högre vård.	
Kv 3, 90	Mellanhög vård i svart granit med slipad dekor.	SKRÄDDAREMÄSTAREN F.W. HELLBERGS FAMILJEGRAV	Klass 1 Tidstypisk vård. Titel.	
-	Handhuggen dubbelsten med rundade krön, inskription i relief. Ingår i liten samlad grupp med musealt uppställda vårdar. Vården står mycket nära en mittgång, med risk för skada vid snöröjning; vården kan med fördel flyttas.	SALIG HOS GVDH ANNA PÄRSDOTER SVEN PÄRSSON -- 1701	Klass 1 Karaktärsskapande handhuggen förindustriell vård. Vårdar äldre än 1850 samt äldre vårdar av järn bör inkluderas i kyrkans inventarieförteckning.	

-	Handhuggen dubbelsten med rundade krön, inskription i relief. Ingår i liten samlad grupp med musealt uppställda vårdar. Vården står mycket nära mittgången med risk för skada vid snöröjning; vården kan med fördel flyttas.	HÄR VNDER WIL. HOS GVD SALIGA AFLEDVEA IFRÅN BÅTNINGSABO OCH MSS DÖD ÅR 180- ---	Klass 1 Karaktärsskapande handhuggen förindustriell vård. Vårdar äldre än 1850 samt äldre vårdar av järn bör inkluderas i kyrkans inventarieförteckning. Hemvist.	
-	Handhuggen dubbelsten med rundade krön, inskription i relief. Ingår i liten samlad grupp med musealt uppställda vårdar. Vården står mycket nära mittgången med risk för skada vid snöröjning; vården kan med fördel flyttas.	HÄR UNDER WILAR ERLIG 9OCH WÄLFÖRSTÄNDIG DANEMANNEN SPS FRÅN GRIMHULT FÖD ÅR 17-- HÄR UNDER WILAR HUSTRUN ERLIGA OCH GUDFRUKTIG KSS FRÅN GRIMHULT FÖD ÅR 17-- DÖD ÅR 1795	Klass 1 Karaktärsskapande handhuggen förindustriell vård. Vårdar äldre än 1850 samt äldre vårdar av järn bör inkluderas i kyrkans inventarieförteckning. Titel och hemvist.	
-	Handhuggen dubbelsten med rundade krön, inskription i relief. Ingår i liten samlad grupp med musealt uppställda vårdar. Vården står mycket nära mittgången med risk för skada vid snöröjning; vården kan med fördel flyttas.	HÄR UVNDER HVILAR SALI HOS GVDH NÄMDAMAN BENGT LARSSON KARIN G PÄRSDOTER GRANÅS ANO 1731	Klass 1 Karaktärsskapande handhuggen förindustriell vård. Vårdar äldre än 1850 samt äldre vårdar av järn bör inkluderas i kyrkans inventarieförteckning. Titel och hemvist.	
Kv 4, 3	Hög vård i svart granit med slipad dekor.	JOHANNES NILSSON *1842 †1907 HUSTRUN KAROLINA *1853 †1930 LIDÅS DOTTERN EMELIA NILSSON *1880 †1945	Klass 2 Karaktärsskapande högre vård.	
Kv 4, 44	Mellanhög-hög vård i svart granit med slipad dekor.	ANNA STINA ANDERSDOTTER *1827 †1906 DÖTTRARNA IDA KRISTINA *1859 †1903 ADELINA MARIA *1861 †1930 NORREBO	Klass 2 Karaktärsskapande högre vård.	

Kv 4, 48	Mellanhög smal vård i svart granit med slipad dekor.	GRETA NATZET *1907 †1937	Klass 1 Tidstypisk småskalig vård. Rest av allmänna linjen.	
Kv 4, 49	Mellanhög smal vård i svart granit med slipad dekor.	EMANUEL JOHANSSON *1851 †1937 HAGSHESTRA	Klass 1 Tidstypisk småskalig vård. Rest av allmänna linjen.	
Kv 4, 50	Låg vård i svart granit med slipad dekor.	ALFRED SJÖGREN *1863 †1938 NORREBO	Klass 1 Tidstypisk småskalig vård. Rest av allmänna linjen.	
Kv 4, 51	Låg vård i svart granit med slipad dekor.	EMMA ZACKRISSON *1853 †1938	Klass 1 Tidstypisk småskalig vård. Rest av allmänna linjen.	
Kv 4, 52	Diagonal häll i svart granit med slipad dekor.	STÅLGRAVÖREN C.E. SJÖLIN *1885 †1938	Klass 1 Tidstypisk småskalig vård. Rest av allmänna linjen.	

Kv 4, 53	Låg vård i svart granit med slipad dekor.	HEMMANSÄGAREN AUGUST NILSSON *1860 †1929 H.H. KLARA *1863 †1939 GRIMSHULT	Klass 1 Tidstypisk småskalig vård. Rest av allmänna linjen. Vård med inskription över make som troligen är begravd på annan plats inom kyrkogården.	
Kv 4, 55	Mellanhög vård i svart granit med slipad dekor.	HEMMANSÄGAREN SVEN JOHAN PETTERSSON *1867 †1940 KÄRDINGAGÅRDET	Klass 1 Tidstypisk småskalig vård. Rest av allmänna linjen.	
Kv 4, 56	Diagonal håll i svart granit med slipad dekor.	ANNA PETTERSSON *1885 †1940	Klass 1 Tidstypisk småskalig vård. Rest av allmänna linjen.	
Kv 4, 57	Låg vård i svart granit med slipad dekor.	J.G. PETTERSSON *1864 †1940	Klass 1 Tidstypisk småskalig vård. Rest av allmänna linjen.	
Kv 4, 58	Låg vård i svart granit med slipad dekor.	JOHANNES SJÖGREN *1865 †1940 KÄRDINGAGÅRDET	Klass 1 Tidstypisk småskalig vård. Rest av allmänna linjen.	

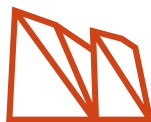
Kv 4, 69	Hög vård i svart granit krönt av skulpterad urna.	FABRIKÖR J. SAMUELSSON *1848 †1925 HANS MAKAS KAROLINA *1853 †1922 GRIMSHULT DÖTTARNA AUGUSTA JOHANSSON *1880 †1938 EMELIA JOHANSSON *1891 †1959	Klass 1 Karaktärsskapande högre vård med skulpterat krön. Titel, hemvist.	
Kv 4, 70	Hög vård i svart granit med slipad dekor.	PETTER JOHANSSON *1844 †1925 AUGUSTA PETERSSON *1885 †1970 GRANÅS JOH. 3:16	Klass 2 Karaktärsskapande högre vård.	
Kv 4, 71	Hög vård i svart granit med slipad dekor. Sockelstenen saknas.	HEMMANSÄG. NILS PETTER RYDÉN SJÖARP *1845 †1922 HANS MAKAS INGA KRISTINA *1850 †1927 DS. PS. 33 V. 4	Klass 1 Karaktärsskapande högre vård. Titel, hemvist och bibelreferens.	
Kv 4, 73	Hög vård i svart granit med slipad dekor.	SVEN LINDSTRÖM *1860 †1945 HISTRUN KLARA LINDSTRÖM *1841 †1921 SONEN ALFRED LINDSTRÖM *1885 †1949 LIDÅS FAMILJEGRÄV	Klass 2 Karaktärsskapande högre vård.	
Kv 4, 74	Mellanhög vård i svart granit med slipad dekor.	FD. ORGANISTEN OCH FOLKSKOLLÄRAREN A. SJÖBERG *1863 †1939 JENNY KAROLINA *1869 †1936	Klass 1 Tidstypisk vård med slipad dekor. Titlar, verksam i Gnosjö kyrka.	

Kv 7, 61	Häll i grå granit med inskription i relief. Vården monterad mot berget och omkransad av fetbladsväxter.	TILL MINNE AV STENHUGGAREN KARL SVENSSON GRÄNHEN *1899 †1954 MAKAN HILDEGARD *1908 †2003 FÖRSAMLINGEN RESTE VÅRDEN SOM TACK FÖR VÅL UTFÖRT ARBETE VID KYRKOGRÄRDENS ANLÄGGNING.	Klass 1 Tidstypisk vård. Titel, delaktig i mellersta kyrkogårdens gestaltning.	
Kv 6, 1	Häll i vit marmor med inskription i metall.	VICTOR SVENNINGSSON *1902 †1982 HELGA SVENNINGSSON *1902 †1903 FIL. STUD. BERNT SVENNINGSSON *1934 †1957 I EGYPTEN. VID TJÄNST I F.N. [F]ÖR ATT BEVARA FREDEN FICK HAN OFFRA SITT LIV DAV. PS. 23	Klass 1 Tidstypisk vård i mellersta kyrkogårdens gestaltning med omväxlande enhetliga kvarter. Dödsort och verksamhet, bibelreferens.	
Kv 6, 2	Häll i grå granit med inskription i relief.	STYRELSEMANNEN NILS JOSUA NILSSON *1901 †1958 HANS MAKÅ OLLY *1901 †1967 ÖDEVATA VISSEFJÄRDA JOH. 11:25	Klass 1 Tidstypisk vård i mellersta kyrkogårdens gestaltning med omväxlande enhetliga kvarter. Titel, hemvist och bibelreferens.	
Kv 6, 3	Häll i grå granit med inskription i relief.	FABRIKÖR FILIP RYDÉN *1899 †1958 ELSA RYDÉN *1905 †1978 BJÖRKÅKRA PS. 23	Klass 1 Tidstypisk vård i mellersta kyrkogårdens gestaltning med omväxlande enhetliga kvarter. Titel, hemvist och bibelreferens.	
Kv 6, 19	Mellanhög smalare vård i rosa granit med slipad dekor. Inskription i relief.	THORE PERSSON *1908 †1959 ASTRID PERSSON *1916 †2008 TOREBORG	Klass 1 Tidstypisk vård i mellersta kyrkogårdens gestaltning med omväxlande enhetliga kvarter. Hemvist.	

Kv 6, 20	Mellanhög smalare vård i rosa granit med slipad dekor. Inskription i relief.	OSKAR HAGEBERG *1886 †1959 RUTH HAGEBERG *1891 †1959 HALLABO	Klass 1 Tidstypisk vård i mellersta kyrkogårdens gestaltning med omväxlande enhetliga kvarter. Hemvist.	
Kv 6, 21	Mellanhög smalare vård i grårosa granit med slipad dekor. Inskription i relief.	FABRIKÖR VIGGO LANDSTRÖM NYHEM *1917 †1959	Klass 1 Tidstypisk vård i mellersta kyrkogårdens gestaltning med omväxlande enhetliga kvarter. Titel, hemvist.	
Kv 6, 22	Mellanhög smalare vård i grå granit med slipad dekor. Inskription i relief.	ELEKTRIKER A.P. KARLSSON *1874 †1960 JENNY KARLSSON *1873 †1972 ROSENDAL SV. PS. 377	Klass 1 Tidstypisk vård i mellersta kyrkogårdens gestaltning med omväxlande enhetliga kvarter. Titel, hemvist och psalmboksreferens.	
Kv 19, 2	Mellanhög smalare vård i grå granit, dekor med stjärnan och månskärnan.	BAHRIJA TOKALIĆ 1933–1994	Klass 1 Tidstypisk vård i det multikulturella gravkvarteret.	
Kv 19, 3	Mellanhög smalare vård i svart granit, dekor med stjärnan och månskärnan.	SALIH PELEŠ 1929–1999 AZIZA PELEŠ 1935–2012	Klass 1 Tidstypisk vård i det multikulturella gravkvarteret.	

Kv 19, 5	Mellanhög smalare vård i svart granit, litet infällt porträtt. Inskription enbart med kinesiska tecken.	Inskription med kinesiska tecken.	Klass 1 Tidstypisk vård i det multikulturella gravkvarteret.	
----------	---	-----------------------------------	---	---

År 2020 genomfördes en kulturhistorisk inventering av alla gravar på Gnosjö kyrkogård. Föreliggande rapport presenterar inventeringen och ger ett förslag till bevarandeplan.

Byggnadsvårdsrapport 2020:08
JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM